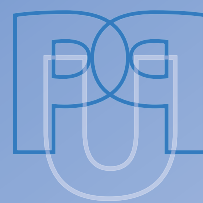

MATURITA BEZ HANDICAPU

**PODROBNÁ CHARAKTERISTIKA
UZPŮSOBENÍ PODMÍNEK PRO KONÁNÍ
MATURITNÍ ZKOUŠKY ŽÁKY S PUP MZ**

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

OBSAH

1. Kategorie sluchové postižení (SP).....	5
1.1 Uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky	7
1.1.1 Didaktický test	7
1.1.2 Písemná práce	10
1.1.3 Ústní zkouška.....	13
1.2 Pravidla komunikace se žáky se sluchovým postižením	16
2. Kategorie specifické poruchy učení a ostatní (SPUO).....	19
2.1 Uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky	24
2.1.1 Didaktický test	24
2.1.2 Písemná práce	27
2.1.3 Ústní zkouška.....	28
3. Kategorie tělesné postižení (TP).....	31
3.1 Uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky	32
3.1.1 Didaktický test	32
3.1.2 Písemná práce	34
3.1.3 Ústní zkouška.....	35
4. Kategorie zrakové postižení (zP).....	37
4.1 Uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky	38
4.1.1 Didaktický test	38
4.1.2 Písemná práce	42
4.1.3 Ústní zkouška.....	45
4.2 Pravidla komunikace s těžce zrakově postiženými žáky	48
5. Přehled uzpůsobení podmínek konání společné části maturitní zkoušky.....	49
6. Přehled označení jednotlivých kategorií postižení	50

1. KATEGORIE SLUCHOVÉ POSTIŽENÍ (SP)

Úvod

V rámci této metodiky se seznámíte s možnými obtížemi žáků se sluchovým postižením (SP) ve vztahu ke konání maturitní zkoušky (MZ), které jsou základem pro přiznání uzpůsobených podmínek pro konání MZ těmito žáky.

Metodika se podrobněji zabývá uzpůsobením podmínek pro konání didaktického testu, písemné práce a ústní zkoušky pro žáky se SP a navazuje tak na obecné informace týkající se uzpůsobení podmínek obsažené v metodice Podrobná charakteristika uzpůsobení MZ žáků s PUP MZ.

Upozorňujeme, že dvěma typům uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky – asistenci a tlumočení, které jsou v textu zmíněny – je věnován samostatný materiál Asistence a tlumočení žákům s PUP MZ.

Sluchově postižení žáci na středních školách představují, zejména z hlediska výběru jazyka preferovaného při vzdělávání, heterogenní skupinu.

Vymezení skupin

Skupina 1 (SP-1) – žáci se sluchovým postižením různé etiologie, kteří komunikují v mluvené češtině (tj. rozumějí mluvené češtině bez odezírání). Žáci nemají obtíže (nebo jen mírné) se čtením a porozuměním běžnému textu (bez úprav) a jejich písemný projev není důsledky o postižení ovlivněn nebo je ovlivněn mírně; žáci pracují se zkušební dokumentací bez úprav (po formální ani obsahové stránce se neliší od zkušební dokumentace pro žáky běžné populace).

Skupina 2 (SP-2; SP-2-A) – žáci se sluchovým postižením a/nebo žáci se souběžným postižením více vadami různé etiologie, kteří komunikují v mluvené češtině (k porozumění mluvené češtině musejí odezírat) s možnou podporou dalších komunikačních systémů odvozených od českého jazyka uvedených v zákoně č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, ve znění pozdějších předpisů. Žáci mají vážnější obtíže se čtením a porozuměním běžnému textu (bez úprav) nebo se psaním (po jazykové stránce); pracují s upravenou zkušební dokumentací. Na základě posudku školského poradenského zařízení mohou ke čtení, porozumění čtenému, psaní nebo k dalším činnostem souvisejícím s maturitní zkouškou využít služby asistenta.

Skupina 3 (SP-3-T; SP-3-T-A) – žáci se sluchovým postižením (převážně žáci prelingválně neslyšící) a/nebo žáci se souběžným postižením více vadami různé etiologie, kteří za svůj mateřský jazyk považují český znakový jazyk. Žáci primárně komunikují českým znakovým jazykem, případně komunikují prostřednictvím znakového jazyka v taktilní formě; pracují s upravenou zkušební dokumentací. Žáci vykonávají modifikovanou zkoušku: ČJ a AJ v úpravě pro neslyšící. Žáci využívají služby tlumočnicka (v případě postižení více vadami navíc služby asistenta).

Obecný charakter obtíží

U žáků se sluchovým postižením zařazených do skupiny 2 se může objevovat:

- ◆ velmi rozdílná úroveň kompetencí v českém jazyce
- ◆ snadnější unavitelnost při komunikaci v českém jazyce – důvodem je potřeba delšího časového intervalu na analýzu vnímaného (viděného a slyšeného) či potřeba vyšší míry koncentrace pozornosti nejen při odezírání;¹
- ◆ opožděná reakce na otázku komunikačního partnera při orální komunikaci zejména při odezírání.

¹ Odezírání je velmi náročné – soustředěná pozornost při odezírání je až desetkrát náročnější psychický proces než běžné naslouchání mluvené řeči.

U žáků se sluchovým postižením zařazených do skupiny 3 se často objevuje:

- ♦ kompetence v českém jazyce (porozumění čtenému textu, v písemný projev) na úrovni jazyka cizího (především u žáků s prelingválně vzniklým sluchovým postižením).

Charakteristika obtíží specifických pro žáky se SP

Pro **žáky se SP** zařazené do **skupiny 3** je český jazyk jazykem cizím. Žáci dělají obdobné chyby jako slyšící cizinci, kteří se učí česky.

U **žáků se SP** zařazených **ve skupině 1 nebo 2** (pro které je mateřským jazykem český jazyk) se v používání mluvených jazyků (českého, anglického, německého apod.) mohou objevit zejména následující obtíže (řazeno podle jazykových rovin):

Foneticko-fonologická rovina

- ♦ nedostatečná fonematická diferenciacie
- ♦ eliminace (vynechávání) hlásek (zejména těch, které není možné odezřít)
- ♦ záměna hlásek artikulačně podobných (ze stejného artikulačního okrsku), avšak zvukově odlišných (t x n); (b x m) atd.
- ♦ záměna hlásek artikulačně i zvukově podobných: krátké x dlouhé vokály (a x á); znělé x neznelé (p x b); sykavky (s x c x z); slabiky bě, pě, vě, mě; měkké x tvrdé slabiky (např. ti x di, ni x ny) atd.
- ♦ obtíže v oblasti vnímání a reprodukce přízvuku, intonace a rytmu řeči (abnormální intonace apod.)
- ♦ respirační obtíže (zejména z hlediska hospodaření s dechem)
- ♦ narušení vázání slov a plynulosti řečové produkce

Lexikální rovina

- ♦ menší slovní zásoba
- ♦ opakování slov (obtížné hledání synonym)
- ♦ problémy ve znalosti ustálených obrátů, rčení a frází, přenesených významů

Sémantická rovina

- ♦ nepřesné chápání a používání některých slov z hlediska jejich významu
- ♦ obtíže při zacházení s jazykovými figurami (metaforou, ironií)
- ♦ potíže s chápáním různých vrstev slov ve slovní zásobě (např. slov cizích, expresivních, nespi-sovných)

Morfologická rovina

problémy s/se

- ♦ časování sloves, se slovesným časem (minulým a budoucím časem, videm dokonavým a nedokonavým)
- ♦ pády (koncovkami podstatných a přídavných jmen)
- ♦ reflexivností (s používáním zvrtných sloves)

- ♦ používáním zájmen
- ♦ určováním slovních druhů (např. záměna sloves a zájmen)

Morfologicko-syntaktická rovina

- ♦ problémy s valencí

Syntaktická rovina

- ♦ nedostatky ve slovosledu v českém jazyce, nedostatky ve slovosledu v cizím jazyce (žák aplikuje analogii slovosledu českého jazyka)

dále problémy se

- ♦ správným použitím spojek apod.

1.1 UZPŮSOBNÍ PODMÍNEK PRO KONÁNÍ MATURITNÍ ZKOUŠKY

1.1.1 Didaktický test

Skupina 1

Žáci pracují s testovým sešitem a záznamovým archem bez úprav (po formální ani obsahové stránce se neliší od zkušební dokumentace pro žáky intaktní populace); uzpůsobení spočívá v navýšení časového limitu o 50 % a v možnosti používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (indukční smyčka, FM-systém atd.). Žáci zapisují do záznamových archů.

Žáci nemají povoleno používat slovníky.

Skupina 2

Žáci pracují s upraveným testovým sešitem, který umožňuje přímý zápis odpovědí bez použití záznamového archu. Žáci mají navýšen časový limit o 100 % a mohou používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. slovník synonym, **indukční smyčku**). Na základě posudku školského poradenského zařízení mohou využít služby asistenta.

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píšou do testového sešitu nebo na samostatné listy papíru umístěné na konci svého záznamového archu. Žáci se souběžným postižením více vadami mohou psát i v elektronické podobě na PC a následně záznamy odpovědí nechat vytisknout na samostatné listy papíru umístěné na konci svého záznamového archu.²

Skupina 3

Žáci pracují s upraveným testovým sešitem, který umožňuje přímý zápis odpovědí. Žáci mají navýšen časový limit o 100 % a mohou používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. slovník synonym). Žáci využívají tlumočnické služby.

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píšou do testového sešitu nebo na samostatné listy papíru umístěné na konci svého záznamového archu. Žáci se souběžným postižením více vadami mohou psát i v elektronické podobě na PC a následně záznamy odpovědí nechat vytisknout na samostatné listy umístěné na konci svého záznamového archu.³

2 Za úplnost a čitelnost výtisku ručí zadavatel.

3 Za úplnost a čitelnost ručí zadavatel.

V případě postižení více vadami mají žáci na základě posudku školského poradenského zařízení možnost využít i služby asistenta.

U **povinných zkušebních předmětů** společné části maturitní zkoušky je zajištěn **digitální záznam překladač odpovídajících pasáží testu do českého znakového jazyka na CD**, které je součástí zkušební dokumentace.⁴

Úpravy testového sešitu k didaktickému testu

Úpravy testového sešitu k didaktickému testu zahrnují

po formální stránce pro žáky ve skupině SP-2 a SP-2-A

- ◆ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci;
- ◆ zvýraznění struktury textu typograficky názorným způsobem, tzn. odlišení jednotlivých logických úrovní nadpisů apod.;
- ◆ tučné zvýraznění klíčových slov, nikoli ovšem ve výchozích textech;
- ◆ členění dlouhých textů (tj. textů s rozsahem převyšujícím polovinu strany) na kratší celky;
- ◆ použití zvětšeného bezpatkového písma vel. 13;
- ◆ omezení počtu použitých typů a řezů písma;
- ◆ zvětšené řádkování;
- ◆ rozdělení úloh do menších posloupných kroků, případně jejich umístění samostatně na jednotlivé listy.

po formální stránce pro žáky ve skupině SP-3-T a SP-3-T-A (žáci vykonávají modifikované zkoušky: český jazyk a anglický jazyk v úpravě pro neslyšící)

- ◆ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci;
- ◆ tučné zvýraznění klíčových slov, nikoli ovšem ve výchozích textech;
- ◆ členění dlouhých textů na kratší celky;
- ◆ zvětšené řádkování;

po obsahové stránce

- ◆ úpravu či nahrazení úloh, které mohou mít pro žáka se SP silný emocionální náboj.

⁴ U zkoušek nepovinných a též v případě, že žák preferuje jiný komunikační systém (např. znakový jazyk v taktilní formě), je přítomen tlumočnický přímo v učebně a na vyžádání tlumočí konkrétnímu žákovi vybrané pasáže zkušební textu. Může tlumočit i skupině žáků. U zkoušek profilové části maturitní zkoušky doporučujeme stejný postup.

Specifika didaktického testu z českého jazyka a literatury (ČJL)

Skupina 2 a 3

Žáci mohou na základě posudku školského poradenského zařízení používat slovníky (slovník synonym, slovník cizích slov, slovník výkladový, frazeologický, valenční a překladový⁵). Povolené slovníky mohou být tištěné nebo elektronické – podle volby žáka, dosavadního způsobu výuky a možností školy.

Skupina 3

Žáci řeší didaktický test, který je součástí modifikované zkoušky z českého jazyka a literatury s názvem **Český jazyk v úpravě pro neslyšící**. Tato zkouška pro neslyšící je koncipována jako zkouška jako z jazyka cizího. V didaktickém testu jsou **překládány do českého znakového jazyka úvodní instrukce pro práci s testovým sešitem a instrukce úloh** (nejsou překládány výchozí texty a vlastní zadání úlohy ani alternativy odpovědí). Digitální záznam překladu do českého znakového jazyka je pořízen na CD, které je součástí zkušební dokumentace.

Specifika didaktického testu z cizího jazyka (CJ)

Skupina 1, 2 a 3

Žáci nemají povoleno používat překladové ani žádné jiné slovníky.

Z didaktického testu je vyloučen poslech.

Skupina 3

Vzhledem k dosavadnímu způsobu vzdělávání žáků se SP v oblasti cizích jazyků řeší tito žáci didaktický test, který je součástí modifikované zkoušky z anglického jazyka s názvem **Anglický jazyk v úpravě pro neslyšící**.⁶

V didaktickém testu jsou **překládány do českého znakového jazyka úvodní instrukce pro práci s testovým sešitem a také zadání úloh**. Digitální záznam překladu do českého znakového jazyka je pořízen na CD, které je součástí zkušební dokumentace.

5 Jedná se o překladové slovníky (případně terminologické příručky) český jazyk/český znakový jazyk.

6 V současné době si žáci se SP ve skupině 3 volí z nabídky cizích jazyků pouze anglický jazyk. Úroveň obtížnosti uvedené zkoušky odpovídá přibližně úrovni A2 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky.

1.1.2 Písemná práce

Skupina 1

Žáci pracují se zadáním písemné práce a se záznamovým archem bez úprav (tj. po formální ani obsahové stránce se neliší od zadání písemné práce a záznamového archu pro žáky intaktní populace). Uzpůsobení spočívá v navýšení časového limitu o 50 % a možnosti používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. indukční smyčku, FM-systém). Žáci píší do záznamových archů.

Žáci nemají povoleno používat slovníky; výjimkou je překladový slovník neobsahující přílohu věnovanou písemnému projevu, který je povolený všem žákům.

Skupina 2

Žáci pracují s upraveným zadáním písemné práce. Časový limit je navýšen o 100 %. Žáci mohou používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. slovník synonym, indukční smyčku) a na základě posudku školského poradenského zařízení mohou rovněž využít služby asistenta.

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píší do záznamových archů nebo na samostatné listy papíru umístěné na konci svých záznamových archů. Žáci se souběžným postižením více vadami mohou psát i v elektronické podobě na PC a následně záznamy odpovědí nechat vytisknout na samostatné listy papíru umístěné na konci svých záznamových archů.⁷

Žákům je na základě posudku školského poradenského zařízení upravena aplikace kritérií hodnocení písemného projevu ve smyslu tolerance nedostatků a chyb způsobených postižením.

Skupina 3

Žáci pracují s upraveným zadáním písemné práce. Časový limit je navýšen o 100 %. Žáci mohou používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. slovník synonym).

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píší do záznamových archů nebo na samostatné listy papíru umístěné na konci svých záznamových archů. Žáci se souběžným postižením více vadami mohou psát písemnou práci i v elektronické podobě na PC a následně záznamy odpovědí nechat vytisknout na samostatné listy papíru umístěné na konci svých záznamových archů.⁸

Hodnocení písemného projevu žáků zařazených do skupiny 3 vychází z metodiky hodnocení modifikovaných zkoušek český jazyk a anglický jazyk v úpravě pro neslyšící.

V případě postižení více vadami mají žáci na základě posudku školského poradenského zařízení možnost využít i služby asistenta.

Úvodní instrukce pro práci se zadáním písemné práce a vlastní zadání písemné práce jsou překládány do českého znakového jazyka (digitální záznam překladu na CD je součástí zkušební dokumentace).

7 Za úplnost a čitelnost výtisku ručí zadavatel.

8 Za úplnost a čitelnost výtisku ručí zadavatel.

Úpravy zadání písemné práce a záznamového archu

Úpravy zadání písemné práce a záznamového archu zahrnují

po formální stránce pro žáky ve skupině SP-2 a SP-2-A

- ◆ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci;
- ◆ zvýraznění struktury textu typograficky názorným způsobem, tzn. odlišení jednotlivých logických úrovní nadpisů apod.;
- ◆ tučné zvýraznění klíčových slov, nikoli ovšem ve výchozích textech;
- ◆ použití zvětšeného bezpatkového písma vel. 13;
- ◆ omezení počtu použitých typů a řezů písma;
- ◆ zvětšené řádkování;

po formální stránce pro žáky ve skupině SP-3-T a SP-3-T-A (žáci vykonávají modifikované zkoušky: český jazyk a anglický jazyk v úpravě pro neslyšící)

- ◆ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci;
- ◆ tučné zvýraznění klíčových slov, nikoli ovšem ve výchozích textech;
- ◆ členění dlouhých textů na kratší celky;
- ◆ zvětšené řádkování;

po obsahové stránce

- ◆ úpravu či nahrazení témat v zadání, která mohou mít pro žáka se SP silný emocionální náboj.

Specifika písemné práce z českého jazyka a literatury (ČJL)

Skupina 1, 2 a 3

Žáci mohou (stejně jako žáci intaktní populace) používat Pravidla českého pravopisu.

Skupina 2 a 3

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost používat Slovník spisovné češtiny, slovník synonym, valenční slovník, slovník cizích slov a překladový slovník.⁹ Povolené slovníky mohou být tištěné nebo elektronické – podle volby žáka, dosavadního způsobu výuky a možností školy.

Skupina 3

Písemná práce je součástí modifikované zkoušky z českého jazyka a literatury (základní úrovně) s názvem **Český jazyk v úpravě pro neslyšící**. Tato zkouška je koncipována jako zkouška z jazyka cizího.

9 Jedná se o překladové slovníky (případně terminologické příručky) český jazyk/český znakový jazyk.

Specifika písemné práce z cizího jazyka (CJ)

Skupina 1, 2 a 3

Žáci mohou (stejně jako žáci intaktní populace) používat překladové slovníky, které neobsahují přílohu věnovanou písemnému projevu. Překladové slovníky mohou být v tištěné nebo elektronické podobě – podle volby žáka, způsobu zápisu (při psaní na PC), podle dosavadního způsobu výuky a možností školy.

Skupina 3

Písemná práce je součástí modifikované zkoušky z anglického jazyka s názvem **Anglický jazyk v úpravě pro neslyšící**.¹⁰

¹⁰ V současné době si žáci se SP ve skupině 3 volí z nabídky cizích jazyků pouze anglický jazyk. Úroveň obtížnosti uvedené zkoušky odpovídá přibližně úrovni A2 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky.

1.1.3 Ústní zkouška

Skupina 1

Žáci pracují s pracovním listem bez úprav (tj. po formální ani obsahové stránce se neliší od pracovního listu pro žáky intaktní populace). Uzpůsobení spočívá v navýšení časového limitu na přípravu k ústní zkoušce o 50 % a v možnosti používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení.

Ústní zkouška probíhá orální formou. Žáci píší na samostatné listy papíru.

Skupina 2

Žáci pracují s upraveným pracovním listem. Časový limit na přípravu na ústní zkoušku je navýšen o 100 %. Žáci mohou používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení a na základě posudku školského poradenského zařízení mohou rovněž využít služby asistenta.

Ústní zkouška probíhá orální formou.

Žáci mají při psaní přípravy na ústní zkoušku na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píší na samostatné listy papíru. Přípravu mohou psát i v elektronické podobě na PC a následně si ji nechat vytisknout nebo ji během zkoušení číst přímo z monitoru PC.

Skupina 3

Ústní zkouška, která je součástí modifikované zkoušky z českého jazyka a anglického jazyka v úpravě pro neslyšící, je realizována alternativně – prostřednictvím písemné interakce formou chatu. Časový limit na přípravu na ústní zkoušku je navýšen o 100 %. Žáci mohou používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení a na základě posudku školského poradenského zařízení mohou rovněž využít služby tlumočnicka (v případě postižení více vadami navíc služby asistenta).

Žáci mají při psaní přípravy na ústní zkoušku na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píší na samostatné listy papíru. Přípravu mohou psát i v elektronické podobě na PC a následně si ji nechat vytisknout nebo ji během zkoušení číst přímo z monitoru PC.

Skupina 1 a 2

Žákům je na základě posudku školského poradenského zařízení upravena aplikace kritérií hodnocení ústního projevu ve smyslu tolerance (nehodnocení) případných specifík respirace, fonace, artikulace či prozodie, které (jako důsledky sluchového postižení) ovlivňují řečový projev žáka.

Skupina 1, 2 a 3

Délka realizace vlastního ústního zkoušení je stejná jako v případě zkoušení intaktních žáků.¹¹

¹¹ Výjimku tvoří případy, kdy komunikační schopnosti žáka výrazně zpomalují průběh zkoušky (žák v komunikaci používá kombinaci českého jazyka s dalšími komunikačními systémy, má těžkou formu narušené komunikační schopnosti apod.) nebo kdy je ústní zkouška realizována prostřednictvím písemné interakce. Za těchto okolností lze časový limit určený k vlastnímu zkoušení přiměřeně navýšit. Toto rozhodnutí je v kompetenci hodnotitele-zkoušejícího a vychází z dosavadní praxe při výuce žáka, posudku školského poradenského zařízení a metodických pokynů CERMATu.

Úpravy pracovního listu

Úpravy pracovního listu zahrnují

po formální stránce pro žáky ve skupině SP-2 a SP-2-A

- ◆ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci;
- ◆ zvýraznění struktury textu typograficky názorným způsobem, tzn. odlišení jednotlivých logických úrovní nadpisů apod.;
- ◆ tučné zvýraznění klíčových slov,
- ◆ použití zvětšeného bezpatkového písma vel. 13;
- ◆ omezení počtu použitých typů a řezů písma;
- ◆ zvětšené řádkování;
- ◆ doplnění úloh názorem (např. obrázky konkrétních věcí, činností, situací, modely);

po formální stránce pro žáky ve skupině SP-3-T a SP-3-T-A (žáci vykonávají modifikované zkoušky český jazyk a anglický jazyk v úpravě pro neslyšící)

- ◆ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci;
- ◆ tučné zvýraznění klíčových slov, nikoli ovšem ve výchozích textech;

po obsahové stránce

- ◆ jsou připravovány pracovní listy určené pro vykonání modifikované zkoušky český jazyk a anglický jazyk v úpravě pro neslyšící

Další pokyny a doporučení

týkající se ÚZ žáků ve skupinách 1 a 2

- Během ústní zkoušky jsou členy zkušební komise dodržována pravidla pro komunikaci se sluchově postiženými žáky včetně pravidel pro odezírání.¹²
- Zkoušející-hodnotitelé kladou otázky ve zjednodušené formě (nepoužívají dlouhá komplikovaná souvětí apod.). V případě, že žák neporozumí otázce, položí otázku jiným způsobem (např. za použití jiných slov).
- Při neporozumění otázce je možné použít i písemnou formu komunikace jako doplněk ústní zkoušky.

týkající se ÚZ žáků ve skupině 3

- V rámci ústní zkoušky, která u této skupiny probíhá prostřednictvím písemné interakce formou chatu, žáci pracují při přípravě s pracovními listy. Tyto pracovní listy jsou připraveny právě pro účely této modifikované zkoušky. Samotné zkoušení probíhá pouze prostřednictvím chatového programu na PC.

¹² Viz kapitola 1.2 – Pravidla komunikace se žáky se sluchovým postižením (str. 16)

Specifika ústní zkoušky z českého jazyka a literatury (ČJL)

Skupina 2 a 3

Žáci mohou na základě posudku školského poradenského zařízení během přípravy na ústní zkoušku používat slovníky (slovník synonym, slovník cizích slov, slovník výkladový, frazeologický, valenční a překladový¹³).

Skupina 3

Ústní zkouška, která je součástí modifikované zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící, probíhá prostřednictvím písemné interakce formou chatu.

Specifika ústní zkoušky z cizího jazyka (CJ)

Skupina 1, 2 a 3

Žáci mohou při přípravě na ústní zkoušku používat tištěné (elektronické slovníky dle posudku ŠPZ) překladové slovníky.

Skupina 3

Ústní zkouška, která je součástí modifikované zkoušky z cizího – anglického jazyka v úpravě pro neslyšící, probíhá prostřednictvím písemné interakce formou chatu.

Uzpůsobení pracovních listů pro žáky s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky ve skupině **SP-2 a SP-2-A zajistí škola** v souladu s výše uvedenými úpravami.

Uzpůsobení pracovních listů pro žáky s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky ve skupině **SP-3-T a SP-3-T-A zajistí CERMAT** v rámci modifikovaných zkoušek český jazyk a anglický jazyk v úpravě pro neslyšící.

13 Jedná se o překladové slovníky (případně terminologické příručky) český jazyk/český znakový jazyk.

1.2 PRAVIDLA KOMUNIKACE SE ŽÁKY SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Pravidla pro komunikaci se žáky se sluchovým postižením (SP) bez přítomnosti tlumočnicka¹⁴

- ◆ Zjistíme si, jestli s konkrétním žákem opravdu můžeme komunikovat orálně bez přítomnosti tlumočnicka – ne každý žák se sluchovým postižením totiž umí automaticky odezírat. Pro odezíráni je zejména nutné mít vrozené vlohy a dobře znát jazyk, který je odezíráán (pro odezíráni v českém jazyce je nutné ovládat český jazyk). Pro některé žáky se sluchovým postižením je mateřským jazykem jazyk znakový (žáci zařazení do kategorie SP skupiny III); český jazyk je pro ně první cizí jazyk. Tato skutečnost má významný vliv na úroveň, na jaké tito žáci český jazyk zvládají.
- ◆ Před rozhovorem se žákem se sluchovým postižením je nutné nejprve navázat oční kontakt. Pokud chceme hovořit s žákem se sluchovým postižením, který se na nás nedívá, zaujmeme jeho pozornost pohybem ruky v jeho zorném poli nebo lehkým dotykem na rameno, paži či předloktí. Zrakový kontakt udržujeme po celou dobu rozhovoru.
- ◆ Dbáme na to, aby žák se sluchovým postižením viděl náš obličej zepředu a nejlépe ve stejné úrovni. Při rozhovoru žákovi umožníme sledovat naše ústa. Vyslovujeme přirozeně a zřetelně, ale artikulaci nepřeháníme, nezvyšujeme hlas ani nekřičíme (při tišší mluvě jsou artikulacní pohyby zřetelnější). Tempo mluvení mírně zpomalíme, ale rytmus řeči neměníme. Vyhýbáme se komplikovaným složitým souvětím a používání neobvyklé slovní zásoby.
- ◆ Nezapomínáme, že rozhovor vyžaduje od žáka se sluchovým postižením plné soustředění, které brzy vyvolává únavu.
- ◆ Mnohdy ani dobře slyšící člověk není schopen vnímat potřebné informace, když hovor ruší např. hluk. Je tedy nutné zajistit vhodné poslechové podmínky bez okolních rušivých zvuků (např. zvonění mobilu, rušivý hluk z ulice, na chodbě, hluk klimatizace, zvuky při pohybu židlí).
- ◆ Je-li žák se sluchovým postižením ve společnosti více osob, dbáme na to, aby nehovořilo více osob najednou. Během diskuze upozorníme na změnu hovořící osoby.
- ◆ Důležitou podmínkou pro odezíráni je rovněž uspořádání učebny z hlediska osvětlení jejích částí. Je nevhodné, pokud osoba, která hovoří, stojí/sedí zády k oknu, neboť jí nedopadá světlo na obličej (ústa jsou ve stínu). Odezírající osoba je pak také oslněna prudkým protisvětlem. Správně by obličej zadavatele/hodnotitele-zkoušejícího měl být světlem z oken nasvícen a zároveň by světlo nemělo oslňovat žáka. Je dobré, když jsou lavice postaveny do půlkruhu – ten umožní odezíráni i od ostatních členů zkušební komise.
- ◆ Jedním z předpokladů úspěšného odezíráni je i optimální vzdálenost. Komunikační partneři od sebe nesmí být ani příliš daleko ani příliš blízko. Největší vzdálenost, která je ještě pro odezíráni vyhovující, je okolo čtyř metrů (nejmenší vzdálenost je asi 0,5 m).
- ◆ Každý člověk má odlišný způsob mluvy; žákovi, který odezírá, může tedy odezíráni mluvené řeči neznámé osoby činit značné problémy. Je proto nutné žákovi umožnit, aby si na mluvený projev neznámé osoby zvykl.

Komunikační partner by se měl vyvarovat následujících činností znesnadňujících odezíráni: zakrývání si úst rukou nebo předměty (sklenicí, perem), podpírání brady rukou opřenou o stůl, usmívání se, rozčilení, přílišné pohyby hlavou, otáčení hlavy (hovoření z profilu, se skloněnou hlavou) apod. Překážkou pro odezíráni bývá také plnovous nebo knír.

- ◆ K podpurným složkám odezíráni je možné zařadit celkový výraz obličeje, výraz očí, jednoduchá přirozená gesta, mimiku apod. Tyto složky mluvy velice podstatným způsobem ovlivňují

¹⁴ Převzato z internetu a upraveno pro potřeby CERMATu

odezírání a můžeme podle nich poznat náladu mluvícího, jeho pocity či důležitost sdělované informace.

- ◆ Používáme názornou (vizuální) podporu – kromě již uvedených přiměřených gest a mimiky i názorné pomůcky.
- ◆ Pokud žák preferuje komunikaci za pomoci odezírání, je důležité mít na paměti, že samotné odezírání bez pomoci sluchu není zcela spolehlivou metodou vnímání mluvené řeči a při jejím použití dochází k častým omylům (na úspěšnost odezírání má také vliv fyzická či psychická zátěž, jakou je i maturitní zkouška.) Odezírajícímu žákovi proto předem sdělíme téma hovoru. V případě potřeby opakujeme sdělení jinými slovy. Důležité dotazy raději opakujeme a **neváháme použít písemnou formu komunikace**.
- ◆ Snažíme se dosáhnout toho, aby žák se sluchovým postižením obdržel všechny nezbytné informace a důležitá sdělení (např. průběh maturitní zkoušky, časový harmonogram apod.). Předem sdělíme instrukce a své požadavky, a to srozumitelně a stručně. Ujistíme se, že žák všem instrukcím a požadavkům porozuměl.
- ◆ Občas žáka se sluchovým postižením požádáme, aby nám svými slovy sdělil, **co** nám rozuměl (nikdy se neptáme, **zda** nám rozuměl); pro zjištění, zda nám žák rozumí, je důležité nepoužívat otázky, na které lze odpovědět jednoslovně ano – ne. Zásadně se ptáme vždy po každém důležitém sdělení. Pokud žák se sluchovým postižením nerozumí, opakujeme potřebné informace nebo otázku jiným způsobem (jinými slovy, jinak postavenou větou, případně písemně).
- ◆ **Při neúspěšné komunikaci máme na paměti, že jde o důsledek sluchového postižení.** Proto k žákovi přistupujeme se stejným respektem a ohledem na důstojnost, jako k žákovi bez postižení. Neprojevujeme netrpělivost, neomezujeme komunikaci, nezlobíme se na žáka, ale snažíme se najít způsob, jak s vzájemně dorozumět.
- ◆ Pro získání potřebných znalostí nestačí tento text, protože komunikační preference každého žáka se sluchovým postižením mohou být jiné. Proto je vhodné se seznámit se specifiky toho kterého žáka ještě před vlastním průběhem MZ.

Poznámka: Uvedená pravidla jsou platná pro komunikační partnery osob, které v průběhu maturitní zkoušky odezírají (těmi jsou např. i neslyšící členové zkušební komise).

Pravidla pro komunikaci se žáky se sluchovým postižením (SP) za přítomnosti tlumočnicka¹⁵

„Tlumočnick je osoba, která převádí jednoznačně smysl sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového. Je mostem mezi slyšícím a neslyšícím účastníkem komunikace a jejich dvěma odlišnými jazyky a kulturami. Sám nic nevysvětluje, nepřidává ani neubírá. Tlumočí věrně způsob vyjádření, nemění význam ani obsah sdělení.“

Etický kodex České komory tlumočnicků znakového jazyka

- ◆ I za přítomnosti tlumočnicka udržujeme oční kontakt přímo s neslyšícím, nikoliv tedy s tlumočnickem.
- ◆ Vzhledem k tomu, že tlumočnick hovoří v první osobě, oslovujeme žáka/žáky přímo.
- ◆ Tlumočnick nevstupuje do komunikace sám za sebe. Během tlumočení nemůže s nikým hovořit.
- ◆ Mluvíme stylem, jakým jsme zvyklí hovořit, tlumočnick se přizpůsobí. Tlumočnick nás sám upozorní, bude-li třeba mluvený projev zpomalit.

¹⁵ Převzato z internetu, Etického kodexu České komory tlumočnicků znakového jazyka, Desatera pro komunikaci s neslyšícím člověkem za přítomnosti tlumočnicka od N. Dingové a upraveno pro potřeby CERMATu

- ◆ Máme na paměti, že při tlumočení vždy dochází k fázovému posunu. Tlumočnick musí mít čas přijmout informaci, zpracovat ji a zprostředkovat.
- ◆ Během hovoru se příliš nepohybujeme po místnosti. Pokud se budeme pohybovat po místnosti, je pravděpodobné, že se tlumočnick proto bude pohybovat s námi.
- ◆ Tlumočnick musí být vždy v blízkosti slyšící osoby, jejíž promluvu tlumočí. Neslyšící člověk potřebuje vidět současně jak na tlumočnicka, tak i na hovořící osobu.
- ◆ Není možné, aby žák v jeden moment zároveň sledoval tlumočnicka a zároveň sledoval zkušební dokumentaci (např. testový sešit) nebo si psal poznámky. Zohledněme ve svém mluveném projevu tuto skutečnost.
- ◆ Na konci hovoru se neslyšícího žáka zeptáme, zda potřebuje některou z informací ještě upřesnit.
- ◆ Tlumočnick s velkou pravděpodobností bude tlumočit veškerou komunikaci, která se bude během tlumočení odehrávat. Vše co je přístupné uším slyšícího a očím neslyšícího bude přetlumočeno.
- ◆ Tlumočnick není osobním asistentem žáka.
- ◆ Tlumočnick se na tlumočení potřebuje předem připravit, pravděpodobně Vás bude za tímto účelem kontaktovat.

2. KATEGORIE SPECIFICKÉ PORUCHY UČENÍ A OSTATNÍ (SPUO)

Úvod

V rámci této metodiky se seznámíte s typickými obtížemi žáků se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním zařazených do kategorie specifické poruchy učení a ostatní (SPUO) ve vztahu ke konání maturitní zkoušky (MZ), které jsou základem pro přiznání uzpůsobených podmínek pro konání MZ těmito žáky.

Metodika se podrobněji zabývá uzpůsobením podmínek konání didaktického testu, písemné práce a ústní zkoušky pro žáky zařazené do kategorie SPUO, a navazuje tak na obecné informace týkající se uzpůsobení podmínek obsažené v metodice Podrobná charakteristika uzpůsobení MZ žáků s PUP MZ. Upozorňujeme, že asistenci, která je v textu zmíněna, je věnován samostatný materiál Asistence a tlumočení žákům s PUP MZ.

Pojem specifické poruchy učení (SPU) je zastřešujícím názvem pro poruchy čtenářských dovedností (dyslexie), psaní (dysgrafie), pravopisu (dysortografie), matematických dovedností (dyskalkulie) a další, nicméně uzpůsobení podmínek pro konání MZ jsou uvažována pouze pro žáky s prvními třemi jmenovanými poruchami.¹ Kromě žáků s diagnostikovanou SPU jsou do této kategorie zahrnuti i žáci s dalšími poruchami, vadami či jejich kombinacemi uvedenými v níže vymezených skupinách 1, 2, 3, jelikož se jich týkají obdobná uzpůsobení podmínek pro konání MZ. Do kategorie SPU a ostatní mohou být výjimečně na základě konzultace s CERMATEM zařazeni i žáci s PUP MZ, jejichž diagnóza není v této kategorii výslovně uvedena, ale jejichž speciální vzdělávací potřeby odpovídají uzpůsobením stanoveným pro tuto kategorii.

Vymezení skupin

Skupina 1 (SPUO-1) – žáci se specifickou poruchou učení (konkrétně se jedná o dyslexii, dysgrafii, dysortografii či jejich kombinace), žáci s dyspraxií, žáci s narušenou komunikační schopností (např. dyslalie, balbuties, breptavost, dysartrie), žáci, kteří nemohou produkovat řeč po zvukové stránce (sluchová percepce a psaní nejsou znemožněny, ani omezeny), žáci dlouhodobě nemocní a/nebo žáci s lehčími zdravotními poruchami popsány v posudku školského poradenského zařízení (poruchy pozornosti, projevy hyperaktivity, hypoaktivity, impulzivity). Žáci mají obtíže se čtením běžného textu (bez úprav) a se psaním (jak po fyzické, tak po jazykové stránce); pracují se zkušební dokumentací bez úprav (po formální ani obsahové stránce se neliší od zkušební dokumentace pro žáky běžné populace).

Skupina 2 (SPUO-2) – žáci se specifickou poruchou učení (konkrétně se jedná o dyslexii, dysgrafii, dysortografii či jejich kombinace) a/nebo s těžšími formami zdravotních poruch popsány v posudku školského poradenského zařízení (poruchy pozornosti, projevy hyperaktivity, hypoaktivity, impulzivity, dyspraxie apod.), dále jsou zde řazeni žáci s poruchami autistického spektra, žáci s těžkým narušením komunikační schopnosti – dysfázií nebo afázií. Žáci mají vážnější obtíže se čtením a porozuměním běžnému textu (bez úprav) a se psaním (jak po fyzické, tak po jazykové stránce); pracují s upravenou zkušební dokumentací.

Skupina 3 (SPUO-3-A) – žáci se souběžným postižením více vadami, poruchami autistického spektra, žáci s těžkým narušením komunikační schopnosti – dysfázií nebo afázií, kteří mají vážnější obtíže se čtením a porozuměním běžnému textu (bez úprav) a se psaním (jak po fyzické, tak po jazykové stránce). Vzhledem k funkčním či jiným důsledkům svého postižení potřebují ke čtení, porozumění čtenému textu, psaní nebo k dalším činnostem souvisejícím s MZ upravenou zkušební dokumentaci a služby asistenta.

¹ CERMAT neuzpůsobuje podmínky pro konání maturitní zkoušky žákům s diagnózou dyskalkulie, a to z toho důvodu, že maturitní zkouška z matematiky není v rámci společné části maturitní zkoušky povinná – žák si ji tedy jednoduše nemusí zvolit.

Obecný charakter obtíží

U žáků se SPU (případně žáků se SPU v kombinaci s další poruchou) se mohou objevovat

- ◆ problémy s koncentrací pozornosti projevující se např. nedokončením započatých úloh nebo chybovostí; koncentrace může být rovněž ovlivněna rušivými prvky (hlasitá mluva, mnoho lidí v místnosti, kde probíhá MZ, apod.);
- ◆ problémy s orientací v textu v důsledku obtíží v oblasti pravolevé a prostorové orientace (např. v textu nečleněném na odstavce, v textu psaném neobvyklými typy/řezy písem);
- ◆ obtíže v časové orientaci, která může ovlivnit schopnost efektivně si rozvrhnout čas na práci;
- ◆ obtíže v oblasti zrakové analyticko-syntetické činnosti a následně potřeba většího množství času k přečtení a kontrole vlastnoručně napsaného textu;
- ◆ obtíže v porozumění čtenému textu;
- ◆ obtíže ve sluchové analyticko-syntetické činnosti;
- ◆ problémy v oblasti krátkodobé paměti (zrakové i sluchové);
- ◆ snadnější unavitelnost;
- ◆ pomalejší pracovní tempo v důsledku výše zmíněných obtíží;
- ◆ obtíže v oblasti všech jazykových rovin (viz dále);
- ◆ obtíže v oblasti chování (projevy neklidu, hyperaktivity, impulzivity apod.).

Předchozí negativní zkušenosti s reakcemi okolí na výkon těchto žáků a časté zažívání pocitů neúspěchu vedou mnohdy ke sníženému sebevědomí a horší koncentraci, což se celkově odráží na školním výkonu (včetně mluvního projevu).

V souvislosti s **poruchami autistického spektra** je popisována značná variabilita symptomů, které se projevují v triádě oblastí komunikace, sociální chování, představitost. K symptomům náleží zejména:

- ◆ problémy s koncentrací pozornosti projevující se např. nedokončením započatých úloh nebo chybovostí; koncentrace může být rovněž ovlivněna rušivými prvky (hlasitá mluva, mnoho lidí v místnosti, kde probíhá zkouška, apod.);
- ◆ snadnější unavitelnost;
- ◆ problémy s orientací v textu (např. v dlouhých textových pasážích);
- ◆ obtíže v oblasti jazykových rovin (viz dále);
- ◆ obtížné rozlišování podstatných informací od méně podstatných;
- ◆ snížená odolnost vůči zátěži;
- ◆ emocionální problémy, které mohou podstatně ovlivnit průběh MZ;
- ◆ obtíže v oblasti sociální interakce (viz dále).

Žáci mají tendenci k sebepodceňování, k výrazné sebekritice, často mívají nízké sebevědomí. Omezená schopnost porozumět sociálním vztahům a uvedené charakteristické projevy bývají často nesprávně posuzovány jako nevychovanost, drzost, netaktnost či necitlivost.

Specifické obtíže a nedostatky

V případě *žáků se SPU* se podle druhu poruchy a její případné kombinace s jinými poruchami objevují zejména následující specifické chyby a nedostatky (řazeno podle jazykových rovin).

Foneticko-fonologická rovina

- ◆ nedostatečná fonemická diferenciacie (např. kosa x koza; older x oldest; schreibst x schreibst; rozlišování i x y ve slovech se slabikami di-ti-ni/dy-ty-ny)
- ◆ záměna hlásek zvukově podobných: krátké x dlouhé vokály (a x á); znělé x neznělé (p x b); ostré a tupé sykavky (s x š); slabiky bě, pě, vě, mě; měkké x tvrdé slabiky (např. ti x di; ni x ny)
- ◆ záměna hlásek zvukově podobných, avšak vizuálně odlišných (p x b; š x sch; i x ů)
- ◆ záměna písmen tvarově podobných, avšak zvukově odlišných (o x e x c; k x l x h; m x n apod.)
- ◆ záměna písmen tvarově stejných, ale s jinou směrovou orientací (q x p x d x b)
- ◆ obtíže s vybavováním si výslovnosti určité hlásky nebo skupiny hlásek (např. v anglickém jazyku skupina hlásek „th“; v německém jazyku „sch“, „ei“, „ie“)
- ◆ obtíže při vyslovování víceslabičných či složených slov v důsledku motorické neobratnosti mluvidel (artikulační neobratnost, např. lokomotiva x kolomotiva)
- ◆ fonetická transkripce slov, jejichž psaná podoba se odlišuje od zvukové
- ◆ obtíže v oblasti vnímání a reprodukce přízvuku, intonace a rytmu řeči
- ◆ záměna pořadí hlásek/písmen a slabik ve slově, slov ve větě (saw x was; on x no)
- ◆ eliminace (vynechání) některých hlásek/písmen a slabik ve slově, případně slov ve větě
- ◆ zbytečné přidávání hlásek/písmen a slabik v rámci slov, případně slov ve větě
- ◆ dysgramatické koncovky
- ◆ pomalý způsob čtení, případně nesprávná technika čtení textu (např. tzv. dvojí čtení)
- ◆ obtíže v určování hranic slov v písmu, která spolu tvoří zvukovou jednotku (psaní slov s předložkami či s členy dohromady, např. dokina; abook) nebo která zvukovou jednotku netvoří (např. toje; thisis)

Lexikální rovina

- ◆ možná menší slovní zásoba
- ◆ opakování slov (obtížné hledání synonym)

Sémantická rovina

- ◆ nepřesnosti v užívání slov z hlediska jejich významu

Morfologická rovina

- ◆ problémy s aplikací gramatických pravidel do písemné podoby
- ◆ chyby v interpunkci
- ◆ vynechávání nebo nepřesné přiřazování diakritických znamének (čárek, teček a háčků)

Syntaktická rovina

- ◆ nedostatky ve slovosledu v českém jazyce (ČJ)
- ◆ nedostatky ve slovosledu v cizím jazyce (CJ), (žák aplikuje analogii slovosledu z ČJ na CJ)
- ◆ problémy s vnímáním odlišností členů v NJ od rodu podstatných jmen v ČJ nebo problémy s chápáním a aplikací počitatelných a nepočitatelných členů v AJ a případných výjimek

Rovina textové syntaxe

- ◆ obtíže s kompoziční výstavbou textu

Možné projevy v rámci komunikační interakce

- ◆ nenavázání či neudržení očního kontaktu
- ◆ projevy neklidu, hyperaktivity, impulzivity, hypoaktivity
- ◆ tenze
- ◆ snížená frustrační tolerance

Další obtíže

- ◆ snížená kvalita písma způsobující sníženou čitelnost až nečitelnost textu (zejména u žáků s dysgrafií či dyspraxií)
  - nedodržování správných tvarů a velikosti písma
  - nedodržování správného sklonu písma
  - neudržení písma na řádku
- ◆ obtíže s celkovou úpravou písemné práce na základě obtíží s pravolevou orientací a prostorovým vnímáním

V případě *žáků s poruchami autistického spektra* se mohou objevit zejména následující projevy (řazeno pod jazykové roviny).

Foneticko-fonologická rovina

- ◆ abnormální intonace
- ◆ nesprávná výslovnost
- ◆ echolálie bezprostřední nebo opožděná (může se jednat o prosté procvičování slov, zaplnění volného času, o výraz úzkosti a nejistoty, může signalizovat, že žák nerozumí pokynům či dotazům apod.)

Lexikální rovina

- ◆ možná menší slovní zásoba

Sémantická rovina

- ◆ tendence interpretovat jakékoliv sdělení doslovným způsobem
- ◆ obtíže při zacházení s jazykovými figurami (metaforou, metonymií, hyperbolou, ironií)
- ◆ neadekvátní situační sémantika (volba slov je neadekvátní použití v určité komunikační situaci a velmi často neodpovídá věku žáka, sociálnímu prostředí nebo rodinnému zázemí)

- ◆ obtíže s porozuměním abstraktním pojmům, ironii, nadsázce
- ◆ až pedantské ulpívání na určité terminologii
- ◆ nepřesnosti v užívání slov z hlediska jejich významu
- ◆ neologismy

Morfologická rovina

- ◆ problémy s aplikací gramatických pravidel do písemné podoby

Syntaktická rovina

- ◆ problémy se slovosledem v českém jazyce

Pragmatická rovina

- ◆ obtíže s vnímáním charakteru komunikační situace (např. volba příliš formálního jazyka)
- ◆ neobvyklý nebo v dané komunikační situaci neadekvátní způsob formulování vlastních myšlenek
- ◆ obtíže v reciprocitě v komunikaci
- ◆ strach hovořit s neznámými osobami a před nimi
- ◆ řeč neodpovídající sociálnímu kontextu dané situace
  - ulpívání na tématech bez ohledu na reakci a zájem posluchače, odklánění se od tématu
  - volba příliš formálního jazyka
- ◆ obtíže s popisováním vlastních emocí a prožitků
- ◆ vyžadování přesného vyjadřování a dodržování určitých verbálních rituálů od přítomných osob

Zvláštnosti v oblasti sociální interakce

- ◆ nenavázání či neudržení očního kontaktu
- ◆ nechápání sociální komunikace, sociálních pravidel
  - netaktní poznámky a neuvědomování si jejich dopadu na okolí (urážka)
  - aplikace naučených sociálních pravidel bez ohledu na aktuální sociální situaci
  - nutková potřeba žáka hovořit o svém obsesním zájmu (i v nevhodné situaci – při MZ)
  - tendence k poznámkám, které se situací nesouvisí
  - vyžadování neustálého ujišťování o správnosti provedení určitého úkonu
- ◆ obtíže se zachycením neverbálních signálů ze strany komunikačního partnera a jejich interpretací
- ◆ problém s porozuměním emocím a prožitkům a s jejich vyjadřováním
- ◆ nekontrolovatelné projevy emocionality
  - záchvaty vzteku

- náladovost
- vykřikování
- agresivita
- nepřiměřený smích
- bezdůvodný pláč
- nepřiměřený strach až úzkost z různých podnětů (nečekaný zvuk, cizí osoby, kontakt s určitými předměty, přelidněná hlučná místa)
- ◆ manýry, rituály (např. verbální), které provádí žák sám nebo je vyžaduje od ostatních osob
- ◆ stereotypní pohyby (točení, kývání se apod.), grimasy, tiky, které mohou být známkou napětí či úzkosti
- ◆ snížená adaptabilita, obtíže se snášením změn v navyklém řádu a rutině
- ◆ fascinace různými věcmi, materiály a silná tendence se s nimi okamžitě blíže seznámit

2.1 UZPŮSOBENÍ PODMÍNEK PRO KONÁNÍ MATURITNÍ ZKOUŠKY

2.1.1 Didaktický test

Skupina 1

Žáci pracují s testovým sešitem a záznamovým archem bez úprav (po formální ani obsahové stránce se neliší od zkušební dokumentace pro žáky intaktní populace); uzpůsobení spočívá v navýšení časového limitu o 25 % a v možnosti používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. speciální psací náčiní, zvýrazňovače pro snazší orientaci v textu, záložka pro udržení řádku).

Žáci zapisují do záznamových archů.

Skupina 2

Žáci pracují s upraveným testovým sešitem, který umožňuje přímý zápis odpovědí bez použití záznamového archu. Žáci mají časový limit navýšen o 50 % a rovněž mohou používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. speciální psací náčiní, zvýrazňovače pro snazší orientaci v textu, slovník synonym, strukturované prostředí, vizualizace času).

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píší do testového sešitu nebo na samostatné listy umístěné na konci svých záznamových archů. Mohou psát i v elektronické podobě na PC a následně záznamy odpovědí nechat vytisknout na samostatné listy na konci svých záznamových archů.²

Skupina 3

Žáci mají navýšen časový limit o 100 %. K uzpůsobením stanoveným pro skupinu 2 mají navíc možnost využít služby asistenta.

Skupina 1, 2 a 3

Žáci nemají povoleno používat překladové ani žádné jiné slovníky.

² Za úplnost a čitelnost výtisku a jeho označení ID kódem žáka ručí zadavatel.

Úpravy testového sešitu k didaktickému testu

Úpravy testového sešitu k didaktickému testu pro skupinu 2 zahrnují

po formální stránce

- ◆ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci v textu (zvýraznění logické struktury textu typograficky názorným způsobem);
- ◆ tučné zvýraznění klíčových slov, nikoli ovšem ve výchozích textech;
- ◆ zarovnání textu z levé strany;
- ◆ použití zvětšeného bezpatkového písma vel. 13;
- ◆ omezení počtu použitých typů a řezů písma;
- ◆ zvětšené řádkování;
- ◆ členění dlouhých textů (tj. textů s rozsahem převyšujícím polovinu strany) na kratší celky;
- ◆ rozdělení úloh do menších posloupných kroků, případně jejich umístění samostatně na jednotlivé listy.

po obsahové stránce

- ◆ úpravu či nahrazení úloh, které mohou mít pro žáka zařazeného do kategorie SPUO silný emocionální náboj.

Poslech jako součást didaktického testu z cizího jazyka (CJ)

Skupina 1

Žáci pracují s nahrávkou poslechu, testovým sešitem a záznamovým archem bez úprav (tj. po formální ani obsahové stránce se tato zkušební dokumentace neliší od zkušební dokumentace pro žáky intaktní populace); uzpůsobení spočívá v možnosti používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. speciální psací náčiní, zvýrazňovače pro snazší orientaci v textu, záložku pro udržení řádku).

Po skončení nahrávky mají žáci 15 minut na kontrolu svých odpovědí a jejich přepis do záznamových archů.

Skupina 2

Žáci pracují s upravenou nahrávkou poslechu a upraveným testovým sešitem, který umožňuje přímý zápis odpovědí; žáci mají možnost používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. speciální psací náčiní, zvýrazňovače pro snazší orientaci v textu, strukturované prostředí, vizualizace času).

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píšou do testového sešitu nebo na samostatné listy papíru umístěné na konci svých záznamových archů. Mohou psát i v elektronické podobě na PC a následně záznamy odpovědí nechat vytisknout na samostatné listy umístěné na konci svých záznamových archů.³

Skupina 3

Žáci mají k uzpůsobením stanoveným pro skupinu 2 navíc možnost využít služby asistenta.

Skupina 1, 2 a 3

Žáci nemají povoleno používat překladové ani žádné jiné slovníky.

Úpravy nahrávky

Úpravy nahrávky zahrnují

- ◆ rozdělení dlouhých nahrávek s větším množstvím úloh na kratší úseky; každému úseku nahrávky předchází vždy max. 4 úlohy, které se k němu vážou;
- ◆ nahrání plného znění úloh včetně alternativ (úloha předchází textu);
- ◆ prodloužení pauz mezi jednotlivými úlohami;
- ◆ průběžný zápis odpovědí;
- ◆ úpravu či nahrazení úloh, které mohou mít pro žáka s SPUO silný emocionální náboj.

Úpravy testového sešitu k poslechu

Úpravy testového sešitu k poslechu pro skupinu 2 zahrnují

po formální stránce

- ◆ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci v textu (zvýraznění logické struktury textu typograficky názorným způsobem);

³ Za úplnost a čitelnost výtisku ručí zadavatel.

- ◆ použití zvětšeného bezpatkového písma vel. 13 b.;
- ◆ omezení počtu použitých typů a řezů písma;
- ◆ zarovnání textu pouze z levé strany;
- ◆ zvětšené řádkování.

2.1.2 Písemná práce

Skupina 1

Žáci pracují se zadáním písemné práce a se záznamovým archem bez úprav (tj. po formální ani obsahové stránce se neliší od zadání písemné práce a záznamového archu pro žáky intaktní populace). Uzpůsobení spočívá v navýšení časového limitu o 25 % a možnosti používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. speciální psací náčiní, zvýrazňovače pro snazší orientaci v textu, záložka pro udržení řádku).

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píšou do záznamových archů, na samostatné listy umístěné na konci svých záznamových archů nebo v elektronické podobě na PC s následným vytištěním na samostatné listy umístěné na konci svých záznamových archů.⁴

Žákům je na základě posudku školského poradenského zařízení upravena aplikace kritérií hodnocení písemného projevu ve smyslu tolerance nedostatků a chyb způsobených poruchou nebo postižením.

Skupina 2

Žáci pracují s upraveným zadáním písemné práce a záznamovým archem. Časový limit je navýšen o 50 %. Žáci mohou používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. speciální psací náčiní, psací podložka, slovník synonym, Slovník spisovné češtiny, strukturované prostředí, vizualizace času).

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píšou do záznamových archů, na samostatné listy umístěné na konci svých záznamových archů nebo v elektronické podobě na PC s následným vytištěním na samostatné listy umístěné na konci svých záznamových archů.⁵

Žákům je na základě posudku školského poradenského zařízení upravena aplikace kritérií hodnocení písemného projevu ve smyslu tolerance nedostatků a chyb způsobených poruchou nebo postižením.

Skupina 3

Žáci mají navýšen časový limit o 100 %. Navíc mají k uzpůsobením stanoveným pro skupinu 2 možnost využít služby asistenta.

Úpravy zadání písemné práce a záznamového archu

Úpravy zadání písemné práce a záznamového archu pro skupinu 2 zahrnují po formální stránce

- ◆ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci v textu (zvýraznění logické struktury textu typograficky názorným způsobem);
- ◆ tučné zvýraznění klíčových slov, nikoli ovšem ve výchozích textech;

4 Za úplnost a čitelnost výtisku ručí zadavatel.

5 Za úplnost a čitelnost výtisku ručí zadavatel.

- ◆ zarovnání textu z levé strany;
- ◆ použití zvětšeného bezpatkového písma vel. 13;
- ◆ omezení počtu použitých typů a řezů písma;
- ◆ zvětšené řádkování.

Úpravy zadání písemné práce a záznamového archu pro skupinu 2 zahrnují

po obsahové stránce

- ◆ úpravu či nahrazení témat v zadání, které mohou mít pro žáka zařazeného do kategorie SPUO silný emocionální náboj.

Specifika písemné práce z ČJL

Skupina 1, 2 a 3

Žáci mohou (stejně jako žáci intaktní populace) používat Pravidla českého pravopisu.

Pravidla českého pravopisu mohou být v tištěné nebo elektronické podobě – podle volby žáka, způsobu zápisu (při psaní na PC), podle dosavadního způsobu výuky a možností školy.

Specifika písemné práce z CJ

Skupina 1, 2 a 3

Žáci mohou (stejně jako žáci intaktní populace) používat překladové slovníky, které neobsahují přílohu věnovanou písemnému projevu. Překladové slovníky mohou být v tištěné nebo elektronické podobě – podle volby žáka, způsobu zápisu (při psaní na PC), podle dosavadního způsobu výuky a možností školy.

2.1.3 Ústní zkouška

Skupina 1

Žáci pracují s pracovním listem bez úprav (tj. po formální ani obsahové stránce se neliší od pracovního listu pro žáky intaktní populace). Žáci mají navýšen časový limit na přípravu na ústní zkoušku o 25 %. Žáci mohou používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. speciální psací náčiní).

Žáci mají při psaní přípravy na ústní zkoušku na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píšou na samostatné listy. Přípravu mohou psát i v elektronické podobě na PC a následně si ji nechat vytisknout nebo ji během zkoušení číst přímo z monitoru PC.

Skupina 2

Žáci pracují s upraveným pracovním listem. Časový limit na přípravu na ústní zkoušku je navýšen o 50 %. Žáci mohou používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. speciální psací náčiní, slovník synonym, strukturované prostředí, vizualizace času).

Žáci mají při psaní přípravy na ústní zkoušku na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píšou na samostatné listy. Přípravu mohou psát i v elektronické podobě na PC a následně si ji nechat vytisknout nebo ji během zkoušení číst přímo z monitoru PC.

Skupina 3

Žáci mají časový limit pro přípravu na ústní zkoušku navýšený o 100 %, přičemž délka vlastního zkoušení zůstává stejná jako u intaktních žáků. Žáci mají k uzpůsobením stanoveným pro skupinu 2 navíc možnost využít služby asistenta.

Skupina 1, 2 a 3

Délka vlastního zkoušení zůstává stejná jako v případě žáků intaktní populace.⁶

Žákům jsou na základě posudku školského poradenského zařízení upravena kritéria hodnocení ústního projevu ve smyslu tolerance (nehodnocení) případných specifík respirace, fonace, artikulace či prozodie, které (jako důsledky sluchového postižení) ovlivňují řečový projev žáka.

Úpravy pracovního listu

Úpravy pracovního listu zahrnují

po formální stránce

- ◆ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci v textu (zvýraznění logické struktury textu typograficky názorným způsobem);
- ◆ tučné zvýraznění klíčových slov, nikoli ovšem ve výchozích textech;
- ◆ zarovnání textu z levé strany;
- ◆ použití zvětšeného bezpatkového písma vel. 13;
- ◆ omezení počtu použitých typů a řezů písma;
- ◆ zvětšené řádkování;
- ◆ doplnění výchozích textů nebo úloh názorem (např. obrázky konkrétních věcí, činností, situací, modely).

po obsahové stránce

- ◆ úpravu či nahrazení témat v zadání, která mohou mít pro žáka zařazeného do kategorie SPUO silný emocionální náboj.

⁶ Délka realizace vlastního ústního zkoušení je stejná jako v případě zkoušení intaktních žáků. Výjimku tvoří případy, kdy komunikační schopnosti žáka výrazně zpomalují průběh zkoušky (např. v případě kombinace poruchy či postižení s těžkou formou narušené komunikační schopnosti). Za těchto okolností lze časový limit určený k vlastnímu zkoušení přiměřeně navýšit. Toto rozhodnutí je v kompetenci hodnotitele-zkoušejícího a vychází z dosavadní praxe při výuce žáka a posudku školského poradenského zařízení.

Pro **žáky s poruchami autistického spektra** je doporučováno:

- Zkoušející-hodnotitelé kladou otázky ve zjednodušené formě (nepoužívají dlouhá a komplikovaná souvětí). V případě, že žák nepochopí otázku, položí otázku jiným způsobem (např. za použití jiných slov).
- **Žáci s poruchou autistického spektra** mohou být při realizaci ústní části MZ ve vizuálně strukturovaném a jinak uzpůsobeném prostředí.

Uzpůsobení pracovních listů pro žáky s přiznaným způsobem podmínek pro konání maturitní zkoušky **zajistí škola** v souladu s výše uvedenými úpravami.

Specifika ústní zkoušky z ČJL

Žáci se SPU (případně s těžkým narušením komunikační schopnosti popsaným výše) **ve skupině 2 a 3** mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost používat Slovník spisovné češtiny a slovník synonym v tištěné nebo elektronické podobě (podle volby žáka, způsobu zápisu (při psaní na PC), podle dosavadního způsobu výuky a možností školy).

Specifika ústní zkoušky z CJ

Skupina 1

Žáci mohou při přípravě na ústní zkoušku používat tištěné překladové slovníky.

Skupina 2 a 3

Žáci mohou při přípravě na ústní zkoušku používat překladové slovníky (tištěné nebo elektronické – podle volby žáka, způsobu zápisu (při psaní na PC), podle dosavadního způsobu výuky a možností školy).

3. KATEGORIE TĚLESNÉ POSTIŽENÍ (TP)

Úvod

V rámci této metodiky se seznámíte s typickými obtížemi žáků s tělesným postižením (TP) ve vztahu ke konání maturitní zkoušky (MZ), které jsou základem pro přiznání uzpůsobených podmínek pro konání MZ těmito žáky.

Metodika se podrobněji zabývá uzpůsobením podmínek konání didaktického testu, písemné práce a ústní zkoušky pro žáky s TP, a navazuje tak na obecné informace týkající se uzpůsobení podmínek obsažené v metodice Podrobná charakteristika uzpůsobení MZ žáky s PUP MZ.

Tělesné postižení je charakterizováno omezením nebo úplným znemožněním pohybu. Narušená může být nejen hrubá, ale i jemná motorika. Žáci s tělesným postižením jsou skupinou nejčastěji integrovanou do středních škol běžného typu.

Vymezení skupin

Skupina 1 (TP-1) – žáci s tělesným postižením různé etiologie, kteří nemají obtíže (nebo jen mírně) se čtením běžného textu (bez úprav) a jejichž písemný projev není důsledky postižení ovlivněn nebo je ovlivněn mírně; žáci pracují se zkušební dokumentací bez úprav (po formální ani obsahové stránce se neliší od zkušební dokumentace pro žáky běžné populace).

Skupina 2 (TP-2) – žáci s tělesným postižením různé etiologie, kteří mají vážnější obtíže se čtením běžného textu (bez úprav) a/nebo mají obtíže se psaním (jako s fyzickou aktivitou); pracují s upravenou zkušební dokumentací.

Skupina 3 (TP-3-A) – žáci s tělesným postižením a/nebo souběžným postižením více vadami různé etiologie, kteří mají obtíže se čtením běžného textu (bez úprav) a se psaním (jako s fyzickou aktivitou). Vzhledem k funkčním důsledkům svého postižení potřebují ke čtení, psaní nebo k dalším činnostem souvisejícím s MZ upravenou zkušební dokumentaci a služby asistenta.

Obecný charakter možných obtíží

Žáci s tělesným postižením nebo se zdravotním znevýhodněním

- ♦ se mohou hůře orientovat v textu (např. z důvodu zhoršené koordinace oko – ruka);
- ♦ potřebují více času k napsání textu (např. z důvodu volby speciální psací techniky, náročné manipulace s kompenzačními pomůckami z hlediska koordinace oko – ruka a obtížnější koordinace obou rukou);
- ♦ mohou potřebovat více času k přečtení tištěného textu a ke zpětné kontrole napsaného;
- ♦ jsou snadněji unavitelní;
- ♦ potřebují individuální přestávky (z důvodu nutné relaxace svalových skupin apod.);
- ♦ jsou limitováni v grafickém projevu (malování obrázků, rýsování apod.);
- ♦ mívají obtíže v oblasti hrubé motoriky (samostatný pohyb) i jemné motoriky (grafomotorika, oromotorika, manipulace se zkušební dokumentací a pomůckami apod.);
- ♦ mohou mít symptomatickou poruchu řeči (zejména dysartrii nebo koktavost);
- ♦ mohou mít narušené koverbální chování (např. souhyby, spastické součiny mimických svalů, neudržení očního kontaktu) atd.

3.1 UZPŮSOBENÍ PODMÍNEK PRO KONÁNÍ MATURITNÍ ZKOUŠKY

3.1.1 Didaktický test

Skupina 1

Žáci pracují s testovým sešitem a záznamovým archem bez úprav (tj. po formální ani obsahové stránce se neliší od zkušební dokumentace pro žáky intaktní populace); uzpůsobení spočívá v navýšení časového limitu o 75 % a v možnosti používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (ortopedické pomůcky, lavice s nastavitelnou výší a sklonem pracovní desky, protézy, speciální psací pomůcky, držáky papíru apod.).

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci zapisují do záznamových archů.

Skupina 2

Žáci pracují s upraveným testovým sešitem, který umožňuje přímý zápis odpovědí. Žáci mají navýšený časový limit o 100 %. Rovněž mohou používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. PC, speciální klávesnice, ortopedické pomůcky, lavice s nastavitelnou výší a sklonem pracovní desky, protézy, speciální psací pomůcky, držáky papíru apod.).

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píšou do testového sešitu nebo na samostatné listy, které jsou součástí záznamového archu. Mohou psát i v elektronické podobě na PC a následně záznamy odpovědí nechat vytisknout.¹

Skupina 3

Žáci mají k uzpůsobením stanoveným pro skupinu 2 navíc možnost využít služby asistenta.

Úpravy testového sešitu k didaktickému testu

Úpravy testového sešitu zahrnují

po formální stránce

- ◆ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci v textu (zvýraznění logické struktury textu typograficky názorným způsobem);
- ◆ zarovnání textu pouze z levé strany;
- ◆ použití zvětšeného bezpatkového písma vel. 13;
- ◆ omezení počtu použitých typů a řezů písma;
- ◆ zvětšené řádkování.

po obsahové stránce

- ◆ úpravu či nahrazení úloh, které mohou mít pro žáka s TP silný emocionální náboj.

¹ Za úplnost a čitelnost výtisku a ručí zadavatel.

Poslech jako součást didaktického testu z cizího jazyka (CJ)

Skupina 1

Žáci pracují s nahrávkou poslechu, testovým sešitem a záznamovým archem bez úprav (tj. po formální ani obsahové stránce se tato zkušební dokumentace neliší od zkušební dokumentace pro žáky intaktní populace); uzpůsobení spočívá v možnosti používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (ortopedické pomůcky, lavice s nastavitelnou výší a sklonem pracovní desky, protézy, speciální psací pomůcky, držáky papíru apod.).

Po skončení nahrávky mají žáci 15 minut na přepsání svých odpovědí do záznamových archů.

Skupina 2

Žáci pracují s upravenou nahrávkou poslechu a upraveným testovým sešitem, který umožňuje přímý zápis odpovědí. Žáci mají možnost používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. PC, speciální klávesnice, ortopedické pomůcky, lavice s nastavitelnou výší a sklonem pracovní desky, protézy, speciální psací pomůcky, držáky papíru apod.).

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píší do testového sešitu nebo na samostatné listy umístěné na konci svých záznamových archů. Mohou psát i v elektronické podobě na PC a následně záznamy odpovědí nechat vytisknout na samostatné listy umístěné na konci svých záznamových archů.²

Skupina 3

Žáci mají k uzpůsobením stanoveným pro skupinu 2 navíc možnost využít služby asistenta.

Skupina 1, 2 a 3

Žáci nemají povoleno používat překladové ani jiné slovníky.

Úpravy nahrávky

Úpravy nahrávky zahrnují

- ♦ rozdělení dlouhých nahrávek s větším množstvím úloh na kratší úseky; každému úseku nahrávky předchází vždy max. 4 úlohy, které se k němu vážou;
- ♦ nahrání plného znění úloh včetně alternativ (úloha předchází textu);
- ♦ prodloužení pauz mezi jednotlivými úlohami;
- ♦ průběžný zápis odpovědí;
- ♦ úpravu či nahrazení úloh, které mohou mít pro žáka s TP silný emocionální náboj.

Úpravy testového sešitu k poslechu

Úpravy testového sešitu k poslechu zahrnují

po formální stránce

- ♦ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci v textu (zvýraznění logické struktury textu typograficky názorným způsobem);

2 Za úplnost a čitelnost výtisku a ručí zadavatel.

- ◆ použití zvětšeného bezpatkového písma vel. 13 b.;
- ◆ omezení počtu použitých typů a řezů písma;
- ◆ zarovnání textu pouze z levé strany;
- ◆ zvětšené řádkování atp.

3.1.2 Písemná práce

Skupina 1

Žáci pracují se zadáním písemné práce a se záznamovým archem bez úprav (tj. po formální ani obsahové stránce se neliší od zadání písemné práce a záznamového archu pro žáky intaktní populace). Uzpůsobení spočívá v navýšení časového limitu o 75 % a v možnosti používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (ortopedické pomůcky, lavice s nastavitelnou výší a sklonem pracovní desky, protězy, speciální psací pomůcky, držáky papíru apod.).

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci zapisují do záznamových archů, na samostatné listy umístěné na konci svých záznamových archů nebo v elektronické podobě na PC s následným vytištěním na samostatné listy umístěné na konci svých záznamových archů.³

Žákům je na základě posudku školského poradenského zařízení upravena aplikace kritérií hodnocení písemného projevu ve smyslu tolerance nedostatků a chyb způsobených postižením.

Skupina 2

Žáci pracují s upraveným zadáním písemné práce. Časový limit je navýšen o 100 %. Žáci mohou používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (PC, speciální klávesnice, ortopedické pomůcky, lavice s nastavitelnou výší a sklonem pracovní desky, protězy, speciální psací pomůcky, držáky papíru apod.).

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píšou do záznamového archu, na samostatné listy umístěné na konci svých záznamových archů nebo v elektronické podobě na PC s následným vytištěním na samostatné listy umístěné na konci svých záznamových archů.⁴

Žákům je na základě posudku školského poradenského zařízení upravena aplikace kritérií hodnocení písemného projevu ve smyslu tolerance nedostatků a chyb způsobených postižením.

Skupina 3

Žáci mají k uzpůsobením stanoveným pro skupinu 2 navíc možnost využít služby asistenta.

Úpravy zadání písemné práce a záznamového archu

Úpravy zadání písemné práce a záznamového archu zahrnují

po formální stránce

- ◆ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci v textu (zvýraznění logické struktury textu typograficky názorným způsobem);
- ◆ zarovnání textu pouze z levé strany;

3 Za úplnost a čitelnost výtisku a ručí zadavatel.

4 Za úplnost a čitelnost výtisku a ručí zadavatel.

- ◆ použití zvětšeného bezpatkového písma vel. 13;
- ◆ omezení počtu použitých typů a řezů písma;
- ◆ zvětšené řádkování;

po obsahové stránce

- ◆ úpravu či nahrazení témat v zadání, která mohou mít pro žáka s TP silný emocionální náboj.

Specifika písemné práce z českého jazyka a literatury (ČJL)

Skupina 1, 2 a 3

Žáci mohou (stejně jako žáci intaktní populace) používat Pravidla českého pravopisu.

Pravidla českého pravopisu mohou být v tištěné nebo elektronické podobě – podle volby žáka, způsobu zápisu (při psaní na PC), podle dosavadního způsobu výuky a možností školy.

Specifika písemné práce z cizího jazyka (CJ)

Skupina 1, 2 a 3

Žáci mohou (stejně jako žáci intaktní populace) používat překladové slovníky, které neobsahují přílohu věnovanou písemnému projevu. Překladové slovníky mohou být v tištěné nebo elektronické podobě – podle volby žáka, způsobu zápisu (při psaní na PC), podle dosavadního způsobu výuky a možností školy.

3.1.3 Ústní zkouška

Skupina 1

Žáci pracují s pracovním listem bez úprav (tj. po formální ani obsahové stránce se neliší od pracovního listu pro žáky intaktní populace). Časový limit na přípravu k ústní zkoušce je navýšen o 75 %, přičemž délka vlastního zkoušení zůstává stejná jako u intaktních žáků. Žáci mohou v průběhu přípravy i vlastní zkoušky používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (ortopedické pomůcky, lavice s nastavitelnou výší a sklonem pracovní desky, protézy, speciální psací pomůcky, držáky papíru apod.).

Žáci mají při psaní přípravy na ústní zkoušku na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píšou na samostatné listy. Přípravu mohou psát i v elektronické podobě na PC a následně si ji nechat vytisknout nebo ji během zkoušení číst přímo z monitoru PC.

Skupina 2

Žáci pracují s upraveným pracovním listem. Mají navýšen časový limit na přípravu k ústní zkoušce o 100 %. Žáci mohou v průběhu přípravy i vlastní zkoušky používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (ortopedické pomůcky, speciální klávesnice, lavice s nastavitelnou výší a sklonem pracovní desky, protézy, speciální psací pomůcky, držáky papíru apod.).

Žáci mají při psaní přípravy na ústní zkoušku na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píšou na samostatné listy. Přípravu mohou psát i v elektronické podobě na PC a následně si ji nechat vytisknout nebo ji během zkoušení číst přímo z monitoru PC.

Skupina 3

Žáci mají k uzpůsobením stanoveným pro skupinu 2 navíc možnost využít služby asistenta.

Skupina 1, 2 a 3

Délka vlastního zkoušení zůstává stejná jako v případě zkoušení žáků intaktní populace.⁵

Žákům jsou na základě posudku školského poradenského zařízení upravena kritéria hodnocení ústního projevu ve smyslu tolerance (nehodnocení) případných specifík respirace, fonace, artikulace či prozodie, které (jako důsledky symptomatické poruchy řeči) ovlivňují řečový projev žáka.

Úpravy pracovního listu

Úpravy pracovního listu zahrnují

po formální stránce

- ◆ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci v textu (zvýraznění logické struktury textu typograficky názorným způsobem);
- ◆ zarovnání textu pouze z levé strany;
- ◆ použití zvětšeného bezpatkového písma vel. 13;
- ◆ omezení počtu použitých typů a řezů písma;
- ◆ zvětšené řádkování;

po obsahové stránce

- ◆ úpravu či nahrazení témat v zadání, která mohou mít pro žáka s TP silný emocionální náboj.

Specifika ústní zkoušky z cizího jazyka (CJ)

Skupina 1

Žáci mohou při přípravě na ústní zkoušku používat tištěné překladové slovníky.

Skupina 2 a 3

Žáci mohou při přípravě na ústní zkoušku používat překladové slovníky (tištěné nebo elektronické – podle volby žáka, způsobu zápisu (při psaní na PC), podle dosavadního způsobu výuky a možností školy.

Uzpůsobení pracovních listů pro žáky s přiznaným způsobem podmínek pro konání maturitní zkoušky **zajistí škola** v souladu s výše uvedenými úpravami.⁶

5 Délka realizace vlastního ústního zkoušení je stejná jako v případě zkoušení intaktních žáků. Výjimku tvoří případy, kdy komunikační schopnosti žáka výrazně zpomalují průběh zkoušky (např. v případě kombinace tělesného postižení s těžkou formou narušené komunikační schopnosti). Za těchto okolností lze časový limit určený k vlastnímu zkoušení přiměřeně navýšit. Toto rozhodnutí je v kompetenci hodnotitele-zkoušejícího a vychází z dosavadní praxe při výuce žáka a posudku školského poradenského zařízení.

6 viz. Vyhláška č.177/2009 Sb. § 20, odst. 2, ve znění pozdějších předpisů.

4. KATEGORIE ZRAKOVÉ POSTIŽENÍ (ZP)

Úvod

V rámci této metodiky se seznámíte s typickými obtížemi žáků se zrakovým postižením (ZP) ve vztahu ke konání maturitní zkoušky (MZ), které jsou základem pro přiznání uzpůsobených podmínek pro konání MZ těmito žáky.

Zrakové postižení způsobuje kvalitativní i kvantitativní změny některých kognitivních procesů. Mnohé zrakové vady lze do určité míry kompenzovat pomůckami, ale ani tak nemohou někteří žáci vnímat okolní svět zrakem ve stejné míře a kvalitě jako jejich intaktní spolužáci. Určité oblasti vzdělávání proto zůstávají žákům s těžkým zrakovým postižením obtížně dostupné nebo zcela nedostupné.

Metodika se podrobněji zabývá uzpůsobením podmínek konání didaktického testu, písemné práce a ústní zkoušky pro žáky se ZP, a navazuje tak na obecné informace týkající se uzpůsobení podmínek obsažené v úvodu metodiky Podrobná charakteristika uzpůsobení MZ žáky s PUP MZ.

Upozorňujeme, že asistenci, která je v textu zmíněna, je věnován samostatný materiál s názvem Asistence a tlumočení žákům s PUP MZ.

Postižení omezující nebo znemožňující vnímání okolního světa pomocí zraku způsobuje kvalitativní i kvantitativní změny některých kognitivních procesů. Mnohé zrakové vady lze do určité míry kompenzovat pomůckami, ale ani tak nemohou někteří žáci vnímat okolní svět zrakem ve stejné míře a kvalitě jako jejich intaktní spolužáci. Určité oblasti vzdělávání proto zůstávají žákům s těžkým zrakovým postižením obtížně dostupné nebo zcela nedostupné.

Vymezení skupin

Skupina 1 (ZP-1) – žáci se zrakovým postižením různé etiologie, nemají obtíže (nebo jen mírné) se čtením běžného textu (bez úprav) a jejichž písemný projev není důsledky postižení ovlivněn nebo je ovlivněn mírně; žáci pracují se zkušební dokumentací bez úprav (po formální ani obsahové stránce se neliší od zkušební dokumentace pro žáky běžné populace).

Skupina 2 (ZP-2-14-26/BR) – žáci se zrakovým postižením různé etiologie, kteří mají vážnější obtíže se čtením běžného textu (bez úprav) a se psaním (jako s fyzickou aktivitou); žáci pracují s upravenou zkušební dokumentací ve zvětšeném písmu vel. 14 b., 16 b., 20 b., 26 b. nebo v Braillově písmu.

Skupina 3 (ZP-3-14-26/BR) – žáci s těžkým zrakovým a/nebo souběžným postižením více vadami různé etiologie, kteří mají vážnější obtíže se čtením běžného textu (bez úprav) a se psaním (jako s fyzickou aktivitou). Vzhledem k důsledkům svého postižení potřebují ke čtení, psaní nebo k dalším činnostem souvisejícím s MZ upravenou zkušební dokumentaci (viz skupina 2) a služby asistenta.

Obecný charakter možných obtíží

Žáci se zrakovým postižením

- ♦ se hůře orientují v textu (např. v důsledku poruch zorného pole – skotomů, zúžení zorného pole);
- ♦ potřebují více času k přečtení tištěného textu;
- ♦ potřebují více času k napsání textu (zejména z důvodu používání individuálních kompenzačních pomůcek: Pichtova psacího stroje pro psaní Braillova písma, elektronického zápisníku, optických pomůcek atp., ale také např. z důvodu zvýšených nároků na zrakovou práci);

- ◆ potřebují více času na zpětnou kontrolu (důvodem je zhoršená orientace v textu, manipulace s optickými kompenzačními pomůckami, čtení za pomoci hmatu apod.);
- ◆ jsou rychleji unavitelní (např. z důvodu náročné zrakové práce a práce s individuálními kompenzačními pomůckami);
- ◆ potřebují individuální přestávky vzhledem k snadnější unavitelnosti, náročnosti zrakové práce, dodržování zrakové hygieny apod.;
- ◆ jsou limitováni v grafickém projevu (malování obrázků, rýsování apod.);
- ◆ mají potíže při práci se složitěji strukturovaným textem (např. při vyhledávání ve slovnících);
- ◆ mohou mít problémy s porozuměním čtenému textu a s představivostí, pokud je operováno pojmy založenými na zrakem vnímané realitě;
- ◆ mohou vykazovat obtíže v následujících jazykových rovinách: lexikálně-sémantické (zejména verbalismus),¹ foneticko-fonologické (např. dyslálie);
- ◆ mohou mít narušené koverbální chování (kývání tělem, tlačení očních bulbů prsty, manipulace s rukama atd.).

4.1 UZPŮSOBENÍ PODMÍNEK PRO KONÁNÍ MATURITNÍ ZKOUŠKY

4.1.1 Didaktický test

Skupina 1

Žáci pracují s testovým sešitem a záznamovým archem bez úprav (po formální ani obsahové stránce se neliší od zkušební dokumentace pro žáky intaktní populace); uzpůsobení spočívá v navýšení časového limitu o 75 % a v možnosti používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (optické pomůcky, barevné fólie, speciální psací náčiní se širokou stopou apod.).

Žáci zapisují do záznamových archů.

Skupina 2

Žáci pracují s upraveným testovým sešitem, který umožňuje přímý zápis odpovědí. Žáci mají časový limit navýšený o 100 % a rovněž mohou používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. optické pomůcky, TV lupu, Pichtův psací stroj, notebook nebo PC se zvětšovací programem, s hmatovým nebo hlasovým výstupem – dále jen PC – apod.).

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píšou do testového sešitu nebo na samostatné listy papíru, které jsou součástí záznamového archu. Mohou psát i v elektronické podobě na PC a následně záznamy odpovědí nechat vytisknout na samostatné listy umístěné na konci záznamového archu.

Skupina 3

Žáci mají k uzpůsobením stanoveným pro skupinu 2 navíc možnost využít služby asistenta.

¹ Verbalismem nevidomých zde rozumíme nápadný rozpor mezi existující slovní zásobou jedince a jeho odpovídajícími představami o předmětech a jevech.

Úpravy didaktického testu

Úpravy testového sešitu k didaktickému testu ve zvětšeném černotisku zahrnují

po formální stránce

- ◆ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci v textu (zvýraznění logické struktury textu typograficky názorným způsobem);
- ◆ zarovnání textu pouze z levé strany;
- ◆ použití zvětšeného bezpatkového písma s možností volby ze čtyř nabízených velikostí – 14, 16, 20 a 26 b.;
- ◆ omezení počtu použitých typů a řezů písma;
- ◆ zvětšené řádkování;
- ◆ členění některých výchozích textů na kratší celky;
- ◆ odstranění grafických prvků, které plní pouze doprovodnou estetickou funkci;
- ◆ úpravu ponechaných grafických prvků (obrázků, grafů, náčrtů) tak, aby byly
  - doplněny o písemný komentář (popis);
  - dostatečně velké;
  - jednoduché, bez přílišných detailů či složitého vnitřního členění;
  - se silnější konturou;
  - nestínované;
  - barevně výrazné a kontrastní (lze i u černobílých obrázků);
  - s případným zvýrazněním důležitých částí;

po obsahové stránce

- ◆ rozdělení úloh do menších posloupných kroků;
- ◆ úpravu/nahrazení úloh zaměřených na oblasti, které jsou žákovi z důvodu omezení nebo absence vizuálního vnímání obtížně dostupné nebo zcela nedostupné;
- ◆ popis obrázků, fotografií nebo přepis některých grafických znázornění (např. přepis dat z grafu do tabulky);
- ◆ úpravu či nahrazení úloh, které mohou mít pro žáka se ZP silný emocionální náboj.

K výtiskům testových sešitů pro skupiny 2 a 3 je přiloženo CD s elektronickými verzemi testového sešitu ve formátu PDF (tato verze odpovídá verzi ve zvětšeném černotisku) a v textovém souboru pro PC s hlasovým výstupem.

Úpravy testového sešitu k didaktickému testu v Braillově písmu zahrnují

po formální stránce

- ◆ tisk testového sešitu v Braillově písmu;
- ◆ celkovou optimalizaci stránky pro lepší orientaci v textu (zvýraznění logické struktury textu typograficky názorným způsobem prostřednictvím speciálních označníků (hvězdičky, podtržítka apod.), s jejichž významem je žák seznámen v rámci úvodních pokynů pro záznam odpovědí;

- ◆ zarovnání textu pouze z levé strany;
- ◆ eliminaci různých řezů písma;
- ◆ odstranění grafických prvků, které plní pouze doprovodnou estetickou funkci;
- ◆ úpravu ponechaných tyflografických prvků (obrázků, grafů, náčrtů) tak, aby byly
  - doplněny o písemný komentář (popis);
  - dostatečně velké;
  - dostatečně hmatově rozlišitelné;
  - se silnější konturou;
  - bez perspektivy;
  - jednoduché, bez přílišných detailů či složitého vnitřního členění;
  - s případným zvýrazněním důležitých částí;

po obsahové stránce jsou úpravy shodné s úpravami didaktického testu ve zvětšeném černotisku.

K výtiskům testových sešitů v Braillově písmu je přiloženo CD s elektronickou verzí testového sešitu v textovém souboru pro PC s hmatovým nebo hlasovým výstupem. Elektronická verze představuje pouze doplněk k verzi braillové, jelikož nemůže obsahovat tyflografická zobrazení (v elektronické verzi jsou vloženy pouze odkazy na umístění tyflografických prvků ve verzi braillové). U některých předmětů (např. matematika) je od elektronické verze upuštěno, na CD se vkládá verze testového sešitu ve formátu PDF a Word.

Poslech jako součást didaktického testu z cizího jazyka (CJ)

Skupina 1

Žáci pracují s nahrávkou poslechu, testovým sešitem a záznamovým archem bez úprav (tj. po formální ani obsahové stránce se tato zkušební dokumentace neliší od zkušební dokumentace pro žáky intaktní populace); uzpůsobení spočívá v možnosti používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (optické pomůcky, barevné fólie, speciální psací náčiní se širokou stopou apod.).

Po skončení nahrávky mají žáci 15 minut na přepsání svých odpovědí do záznamových archů.

Skupina 2

Žáci pracují s upravenou nahrávkou poslechu a upraveným testovým sešitem, který umožňuje přímý zápis odpovědí. Žáci mají možnost používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. optické pomůcky, TV lupu, Pichtův psací stroj, PC se zvětšovací programem, s hmatovým nebo hlasovým výstupem apod.).

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píšou do testového sešitu nebo na samostatné listy umístěné na konci svého záznamového archu. Mohou psát i v elektronické podobě na PC a následně záznamy odpovědí nechat vytisknout na samostatné listy umístěné na konci svých záznamových archů.²

Skupina 3

Žáci mají k uzpůsobením stanoveným pro skupinu 2 navíc možnost využít služby asistenta.

Skupina 1, 2 a 3

Žáci nemají povoleno používat překladové ani žádné jiné slovníky.

Úpravy nahrávky

Úpravy nahrávky zahrnují

- ◆ rozdělení dlouhých nahrávek s větším množstvím úloh na kratší úseky; každému úseku nahrávky předchází vždy max. 4 úlohy, které se k němu vážou;
- ◆ nahrání plného znění úloh včetně alternativ (úloha předchází textu);
- ◆ prodloužení pauz mezi jednotlivými úlohami;
- ◆ průběžný zápis odpovědí;
- ◆ úpravu či nahrazení úloh, které mohou mít pro žáka s ZP silný emocionální náboj.

Úpravy testového sešitu ve zvětšeném černotisku

Úpravy ve zvětšeném černotisku zahrnují

po formální stránce

- ◆ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci v textu (zvýraznění logické struktury textu typograficky názorným způsobem);
- ◆ použití zvětšeného bezpatkového písma s možností volby ze čtyř nabízených velikostí – 14, 16, 20 a 26 b.;

² Za úplnost a čitelnost výtisku ručí zadavatel.

- ◆ omezení počtu použitých typů a řezů písma;
- ◆ zarovnání textu pouze z levé strany;
- ◆ zvětšené řádkování;
- ◆ vložení odkazů (poznámek pod čarou) týkajících se překladu vybraných slov přímo do textu do závorky za příslušné slovo, odstranění grafických prvků, které plní pouze doprovodnou estetickou funkci;
- ◆ slovní popis/přepis obrázků, fotografií nebo grafických znázornění (česky).

U skupin 2 a 3 je k výtiskům testových sešitů přiloženo CD s elektronickými verzemi testového sešitu ve formátu PDF (tato verze odpovídá verzi ve zvětšeném černotisku) a v textovém souboru pro PC s hmatovým nebo hlasovým výstupem.

Úpravy testového sešitu v Braillově písmu zahrnují

po formální stránce

- ◆ tisk testového sešitu v Braillově písmu;
- ◆ celkovou optimalizaci stránky pro lepší orientaci v textu (zvýraznění logické struktury textu typograficky názorným způsobem prostřednictvím speciálních označků (hvězdičky, podtržítka apod.), s jejichž významem je žák seznámen v rámci úvodních pokynů pro záznam odpovědí);
- ◆ zarovnání textu pouze z levé strany;
- ◆ eliminaci různých řezů písma;
- ◆ odstranění grafických prvků, které plní pouze doprovodnou estetickou funkci;
- ◆ slovní popis/přepis obrázků, fotografií nebo grafických znázornění (česky).

K výtiskům testových sešitů v Braillově písmu je přiloženo CD s elektronickou verzí testového sešitu v textovém souboru pro PC s hmatovým nebo hlasovým výstupem. Elektronická verze představuje pouze doplněk k verzi braillové, jelikož nemůže obsahovat tyflografická zobrazení (v elektronické verzi jsou vloženy pouze odkazy na umístění tyflografických prvků ve verzi braillové).

4.1.2 Písemná práce

Skupina 1

Žáci pracují se zadáním písemné práce a se záznamovým archem bez úprav (tj. po formální ani obsahové stránce se neliší od zadání písemné práce a záznamového archu pro žáky intaktní populace). Uzpůsobení spočívá v navýšení časového limitu o 75 % a v možnosti používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. optické pomůcky, speciální psací náčiní se širokou stopou apod.).

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píšou do záznamových archů, na samostatné listy umístěné na konci svých záznamových archů nebo v elektronické podobě na PC s následným vytištěním na samostatné listy papíru umístěné na konci svých záznamových archů.³

Žákům jsou na základě posudku školského poradenského zařízení upravena kritéria hodnocení písemného projevu ve smyslu tolerance nedostatků a chyb způsobených postižením.

³ Za úplnost a čitelnost výtisku ručí zadavatel.

Skupina 2

Žáci pracují s upraveným zadáním písemné práce. Mají časový limit navýšen o 100 % a mohou používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. optické pomůcky, Pichtův psací stroj, PC se zvětšovací programem a s tiskárnou, hmatovým nebo hlasovým výstupem apod.).

Žáci mají na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píšou do záznamových archů, na samostatné listy umístěné na konci svých záznamových archů nebo v elektronické podobě na PC s následným vytištěním na samostatné listy papíru umístěné na konci svých záznamových archů.⁴

Žákům je na základě posudku školského poradenského zařízení upravena aplikace kritérií hodnocení písemného projevu ve smyslu tolerance nedostatků a chyb způsobených postižením.

Skupina 3

Žáci mají k uzpůsobením stanoveným pro skupinu 2 navíc možnost využít služby asistenta.

Úpravy zadání písemné práce a záznamového archu

Úpravy zadání písemné práce a záznamového archu ve zvětšeném černotisku zahrnují

po formální stránce

- ◆ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci v textu;
- ◆ zarovnání textu pouze z levé strany;
- ◆ použití zvětšeného bezpatkového písma s možností volby ze čtyř nabízených velikostí – 14, 16, 20 a 26 b.;
- ◆ omezení počtu použitých typů a řezů písma;
- ◆ zvětšené řádkování;
- ◆ odstranění grafických prvků, které plní pouze doprovodnou estetickou funkci;
- ◆ úpravu ponechaných grafických prvků (obrázků, grafů, náčrtů) tak, aby byly
  - doplněny o písemný komentář (popis);
  - dostatečně velké;
  - jednoduché, bez přílišných detailů či složitého vnitřního členění;
  - se silnější konturou;
  - nestínované;
  - barevně výrazné a kontrastní (lze i u černobílých obrázků);
  - s případným zvýrazněním důležitých částí;

po obsahové stránce

- ◆ úpravu/nahrazení témat v zadání zaměřených na oblasti, které jsou žákovi z důvodu omezení nebo absence vizuálního vnímání obtížně dostupné nebo zcela nedostupné;

⁴ Za úplnost a čitelnost výtisku ručí zadavatel.

- ◆ popis obrázků, fotografií nebo přepis některých grafických znázornění (např. přepis dat z grafu do tabulky);
- ◆ úpravu či nahrazení témat v zadání, která mohou mít pro žáka se ZP silný emocionální náboj.

K zadání písemné práce pro skupiny 2 a 3 je přiloženo CD s elektronickými verzemi ve formátu PDF (tato verze odpovídá verzi tištěné ve zvětšeném černotisku) a v textovém souboru pro PC s hmatovým nebo hlasovým výstupem (viz dále).

Úpravy zadání písemné práce v Braillově písmu zahrnují

po formální stránce

- ◆ tisk zadání v Braillově písmu;
- ◆ celkovou optimalizaci stránky pro lepší orientaci v textu;
- ◆ zarovnání textu pouze z levé strany;
- ◆ eliminaci různých řezů písma;
- ◆ odstranění grafických prvků, které plní pouze doprovodnou estetickou funkci;

Úpravy zadání písemné práce v Braillově písmu zahrnují

po formální stránce

- ◆ úpravu ponechaných grafických prvků (obrázků, grafů, náčrtů) tak, aby byly
  - doplněny o písemný komentář (popis);
  - dostatečně velké;
  - dostatečně hmatově rozlišitelné;
  - se silnější konturou;
  - bez perspektivy;
  - jednoduché, bez přílišných detailů či složitého vnitřního členění;
  - s případným zvýrazněním důležitých částí;

po obsahové stránce – viz úpravy archu se zadáním písemné práce ve zvětšeném černotisku.

K archu se zadáním písemné práce v Braillově písmu je přiloženo CD s elektronickou verzí v textovém souboru pro PC s hmatovým nebo hlasovým výstupem.

Specifika písemné práce z českého jazyka a literatury (ČJL)

Skupina 1, 2 a 3

Žáci mohou (stejně jako žáci intaktní populace) používat Pravidla českého pravopisu.

Pravidla českého pravopisu mohou být v tištěné nebo elektronické podobě – podle volby žáka, způsobu zápisu (při psaní na PC), podle dosavadního způsobu výuky a možností školy.

Specifika písemné práce z cizího jazyka (CJ)

Skupina 1, 2 a 3

Žáci mohou (stejně jako žáci intaktní populace) používat překladové slovníky, které neobsahují přílohu věnovanou písemnému projevu. Překladové slovníky mohou být v tištěné nebo elektronické podobě – podle volby žáka, způsobu zápisu (při psaní na PC), podle dosavadního způsobu výuky a možností školy.

4.1.3 Ústní zkouška

Skupina 1

Žáci pracují s pracovním listem bez úprav (tj. po formální ani obsahové stránce se neliší od pracovního listu pro žáky intaktní populace). Časový limit na přípravu k ústní zkoušce je navýšen o 75 %. Žáci mohou v průběhu přípravy i vlastní zkoušky používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. optické pomůcky, speciální psací náčiní se širokou stopou apod.).

Žáci mají při psaní přípravy na ústní zkoušku na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píšou na samostatné listy. Přípravu mohou psát i v elektronické podobě na PC a následně si ji nechat vytisknout nebo ji během zkoušení číst přímo z monitoru či jiné periferie PC.

Skupina 2

Žáci pracují s upraveným pracovním listem. Časový limit na přípravu k ústní zkoušce je navýšen o 100 %. Žáci mohou v průběhu přípravy vlastní zkoušky používat individuální kompenzační pomůcky uvedené v posudku školského poradenského zařízení (např. optické pomůcky, Pichtův psací stroj, PC se zvětšovací programem a s tiskárnou, hmatovým nebo hlasovým výstupem včetně sluchátek apod.).

Žáci mají při psaní přípravy na ústní zkoušku na základě posudku školského poradenského zařízení možnost použít takovou techniku zápisu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám. Žáci píšou na samostatné listy. Přípravu mohou psát i v elektronické podobě na PC a následně si ji nechat vytisknout nebo ji během zkoušení číst přímo z monitoru či jiné periferie PC.

Skupina 3

Žáci mají k uzpůsobením stanoveným pro skupinu 2 navíc možnost využít služby asistenta.

Skupina 1, 2 a 3

Délka vlastního zkoušení zůstává stejná jako v případě zkoušení žáků intaktní populace.⁵

Žákům jsou na základě posudku školského poradenského zařízení upravena kritéria hodnocení ústního projevu ve smyslu tolerance (nehodnocení) případných specifík respirace, fonace, artikulace či prozodie, které (jako důsledky symptomatické poruchy řeči) ovlivňují řečový projev žáka.

⁵ Délka realizace vlastního ústního zkoušení je stejná jako v případě zkoušení intaktních žáků. Výjimku tvoří případy, kdy komunikační schopnosti žáka výrazně zpomalují průběh zkoušky (např. v případě kombinace zrakového postižení s těžkou formou narušené komunikační schopnosti). Za těchto okolností lze časový limit určený k vlastnímu zkoušení přiměřeně navýšit. Toto rozhodnutí je v kompetenci hodnotitele-zkoušejícího a vychází z dosavadní praxe při výuce žáka a posudku školského poradenského zařízení.

Úpravy pracovního listu

Úpravy pracovního listu ve zvětšeném černotisku zahrnují

po formální stránce

- ◆ celkovou vizuální optimalizaci stránky pro lepší orientaci v textu (zvýraznění logické struktury textu typograficky názorným způsobem);
- ◆ zarovnání textu pouze z levé strany;
- ◆ použití zvětšeného bezpatkového písma s možností volby ze čtyř nabízených velikostí – 14, 16, 20 a 26 b.;
- ◆ omezení počtu použitých typů a řezů písma;
- ◆ zvětšené řádkování;
- ◆ odstranění grafických prvků, které plní pouze doprovodnou estetickou funkci;
- ◆ úpravu ponechaných grafických prvků (obrázků, grafů, náčrtů) tak, aby byly
  - doplněny o písemný komentář (popis);
  - dostatečně velké;
  - jednoduché, bez přílišných detailů či složitého vnitřního členění;
  - se silnější konturou;
  - nestínované;
  - barevně výrazné a kontrastní (lze i u černobílých obrázků);
  - s případným zvýrazněním důležitých částí;

po obsahové stránce

- ◆ úpravu/nahrazení témat v zadání zaměřených na oblasti, které jsou žákovi z důvodu omezení nebo absence vizuálního vnímání obtížně dostupné nebo zcela nedostupné;
- ◆ nahrazení obrazového stimulu stimulem slovním;
- ◆ úpravu či nahrazení témat v zadání, která mohou mít pro žáka se ZP silný emocionální náboj.

Úpravy pracovního listu v Braillově písmu zahrnují

po formální stránce

- ◆ tisk pracovního listu v Braillově písmu (nebo soutiskem Braillova písma a černotisku);
- ◆ celkovou optimalizaci stránky pro lepší orientaci v textu (zvýraznění logické struktury textu typograficky názorným způsobem prostřednictvím speciálních označků (hvězdičky, podtržítka apod.), s jejichž významem je žák seznámen v rámci úvodních pokynů pro záznam odpovědí;
- ◆ zarovnání textu pouze z levé strany;
- ◆ eliminaci různých řezů písma;

Úpravy pracovního listu v Braillově písmu zahrnují

po formální stránce

- ♦ odstranění grafických prvků, které plní pouze doprovodnou estetickou funkci;
- ♦ úpravu ponechaných grafických prvků (obrázků, grafů, náčrtů) tak, aby byly
  - doplněny o písemný komentář (popis);
  - dostatečně velké;
  - dostatečně hmatově rozlišitelné;
  - se silnější konturou;
  - bez perspektivy;
  - jednoduché, bez přílišných detailů či složitého vnitřního členění;
  - s případným zvýrazněním důležitých částí;

po obsahové stránce jsou úpravy shodné s úpravami pracovního listu ve zvětšeném černotisku.

Pracovní list může být žákovi nabídnut i v elektronické verzi (ve formátu PDF a/nebo v textovém souboru pro PC s hmatovým nebo hlasovým výstupem).

Další pokyny a doporučení

- ♦ Předpokládá se, že forma zadání zkoušky odpovídá potřebám žáka se zrakovým postižením nebo souběžným postižením více vadami.
- ♦ Zkoušející může zrychlit průběh zkoušení žáka s těžkým stupněm zrakového postižení tím, že připomene následující úkol, čímž žákovi odpadne zdlouhavé hledání následujícího úkolu v jeho přípravě (např. „V dalším úkolu jste měl charakterizovat...“).
- ♦ Během ústní zkoušky dodržují členové zkušební komise pravidla komunikace s těžce zrakově postiženými žáky.⁶

Specifika ústní zkoušky z cizího jazyka (CJ)

Skupina 1

Žáci mohou při přípravě na ústní zkoušku používat tištěné překladové slovníky.

Skupina 2 a 3

Žáci mohou při přípravě na ústní zkoušku používat překladové slovníky (tištěné nebo elektronické – podle volby žáka, způsobu zápisu (při psaní na PC), podle dosavadního způsobu výuky a možností školy).

Uzpůsobení pracovních listů pro žáky s přiznaným způsobem podmínek pro konání maturitní zkoušky **zajistí škola** v souladu s výše uvedenými úpravami.

6 viz kapitola 4.2 Pravidla komunikace s těžce zrakově postiženými žáky

4.2 PRAVIDLA KOMUNIKACE S TĚŽCE ZRAKOVĚ POSTIŽENÝMI ŽÁKY

V textu je užíváno označení „nevidomý žák“, zmíněná pravidla však platí i pro žáky s těžkou slabozrakostí.

- ◆ Pokud vstoupíme do učebny, ve které se nachází nevidomý žák, musíme se dát zřetelně poznat, protože tichý pohyb v okolí na něj působí velmi nepříjemně. Také žáka vždy upozorníme na to, když místnost opouštíme.
- ◆ Při setkání s nevidomým žákem se chováme přirozeně a nenuceně. Pomáháme pouze tam, kde je to nutné, a to způsobem taktním a nenápadným. Pomoc nabízíme, ale nikdy nevnučujeme.
- ◆ Neprojevujeme soucit a netážeme se na příčiny zrakového postižení.
- ◆ Nevidomého žáka oslovujeme (i zdravíme) jako první, protože nás nevidí a nemusí naši přítomnost ani tušit.
- ◆ Hned na úvod se nevidomému žákovi představíme. Nevidí nás a identifikace osoby jen podle hlasu je obtížná, i když se jedná o známou osobu.
- ◆ Při hovoru je důležité nepoužívat k označení místa výrazy typu „tady“, „tam“. Musíme situaci popsat, např.: „Po levé ruce se nachází...“.
- ◆ V žádném případě neignorujeme osobu nevidomého žáka tím, že projednáváme jeho záležitosti nikoliv s ním, ale s jeho asistentem.
- ◆ Ve chvíli, kdy nevidomý žák vstoupí do učebny, která je např. hlučná (a tedy ztěžuje žákovu orientaci v prostoru) nebo je např. z důvodu konání MZ prostorově uzpůsobena jinak než obvykle, přičemž nevidomý žák neměl možnost se s novým uspořádáním doposud seznámit, nabídneme mu, aby se lehce zavěsil do naší paže. Tímto způsobem jej doprovodíme k volnému místu v lavici a řekneme mu, kde přesně leží pomůcky, apod.

Převzato z materiálů Tyfloservisu, o. p. s., a upraveno pro potřeby CERMATu.

5. PŘEHLED UZPŮSOBENÍ PODMÍNEK KONÁNÍ SPOLEČNÉ ČÁSTI MATURITNÍ ZKOUŠKY

	Skupina 1	Skupina 2	Skupina 3
Tělesné postižení (TP)	navýšení čas. limitu o 75 %; kompenzační pomůcky	navýšení čas. limitu o 100 %; formální úpravy zkušební dokumentace; případně obsahové úpravy ve smyslu nahrazení některých úloh, možnost zápisu řešení přímo do testového sešitu; kompenzační pomůcky	uzpůsobení stejná jako u skupiny 2 + asistence
Zrakové postižení (ZP)	navýšení čas. limitu o 75 %; kompenzační pomůcky	navýšení čas. limitu o 100 %; formální úpravy zkušební dokumentace (zvětšené písmo vel. 14, 16, 20, 26 b., Braillovo písmo, elektronická verze); možnost zápisu řešení přímo do testového sešitu; obsahové úpravy (včetně nahrazení některých úloh); kompenzační pomůcky; při ústní zkoušce z cizího jazyka žák realizuje pouze úkoly zadané slovně.	uzpůsobení stejná jako u skupiny 2 + asistence
Sluchové postižení (SP)	navýšení čas. limitu o 50 %; kompenzační pomůcky; vyloučen poslech z cizího jazyka	navýšení čas. limitu o 100 %; formální úpravy zkušební dokumentace; možnost zápisu řešení přímo do testového sešitu; obsahové úpravy (včetně nahrazení některých úloh); kompenzační pomůcky; možnost využití služeb tlumočnicka nebo asistenta; vyloučen poslech z cizího jazyka; ústní zkouška z cizího jazyka může být modifikována do písemné podoby.	uzpůsobení stejná jako u skupiny 2 + konání modifikované zkoušky z českého jazyka a cizího jazyka pro neslyšící + tlumočení do českého znakového jazyka
Specifické poruchy učení a ostatní (SPUO)	navýšení čas. limitu o 25 %; kompenzační pomůcky	navýšení čas. limitu o 50 %; formální úpravy zkušební dokumentace; případně obsahové úpravy, možnost zápisu řešení přímo do testového sešitu; kompenzační pomůcky	navýšení čas. limitu o 100 %; ostatní uzpůsobení stejná jako u skupiny 2 + asistence (netýká se žáků se SPU)

U **ústní zkoušky** se zmíněné navýšení časového limitu v rozmezí 25–100 % **vztahuje pouze na přípravu k ústní zkoušce**. Délka vlastního zkoušení se nemění s výjimkou případů, kdy komunikační schopnosti žáka výrazně zpomalují průběh zkoušky nebo kdy je ústní zkouška realizována prostřednictvím písemné interakce. Za těchto okolností lze časový limit určený k vlastnímu zkoušení přiměřeně navýšit. Toto rozhodnutí je v kompetenci hodnotitele – zkoušejícího a vychází z dosavadní praxe při výuce žáka, případně posudku školského poradenského zařízení.

6. PŘEHLED OZNAČENÍ JEDNOTLIVÝCH KATEGORIÍ POSTIŽENÍ

Označení	Popis
intaktní	žáci bez PUP MZ
TP-1	žák s tělesným postižením ve skupině 1
ZP-1	žák se zrakovým postižením ve skupině 1
SP-1	žák se sluchovým postižením zařazený ve skupině 1
SPUO-1	žák se specifickými poruchami učení nebo jinou diagnózou ve skupině 1
TP-2	žák s tělesným postižením ve skupině 2
ZP-2-14	žák se zrakovým postižením ve skupině 2 s požadavkem na zvětšené písmo vel. 14 b.
ZP-2-16	žák se zrakovým postižením ve skupině 2 s požadavkem na zvětšené písmo vel. 16 b.
ZP-2-20	žák se zrakovým postižením ve skupině 2 s požadavkem na zvětšené písmo vel. 20 b.
ZP-2-26	žák se zrakovým postižením ve skupině 2 s požadavkem na zvětšené písmo vel. 26 b.
ZP-2-BR	žák se zrakovým postižením ve skupině 2 s požadavkem na Braillovo písmo
SP-2	žák se sluchovým postižením ve skupině 2
SP-2-A	žák se sluchovým postižením ve skupině 2 s nárokem na asistenci
SPUO-2	žák se specifickými poruchami učení nebo jinou diagnózou ve skupině 2
TP-3-A	žák s tělesným postižením ve skupině 3 s nárokem na asistenci
ZP-3-14-A	žák se zrakovým postižením ve skupině 3 s požadavkem na zvětšené písmo vel. 14 b. a s nárokem na asistenci
ZP-3-16-A	žák se zrakovým postižením ve skupině 3 s požadavkem na zvětšené písmo vel. 16 b. a s nárokem na asistenci
ZP-3-20-A	žák se zrakovým postižením ve skupině 3 s požadavkem na zvětšené písmo vel. 20 b. a s nárokem na asistenci
ZP-3-26-A	žák se zrakovým postižením ve skupině 3 s požadavkem na zvětšené písmo vel. 26 b. a s nárokem na asistenci (u povinných zkoušek)
ZP-3-BR-A	žák se zrakovým postižením ve skupině 3 s požadavkem na Braillovo písmo a s nárokem na asistenci
SP-3-T	žák se sluchovým postižením ve skupině 3 s nárokem na tlumočení do/ z českého znakového jazyka (u povinných zkoušek)
SP-3-T-A	žák se sluchovým postižením ve skupině 3 s nárokem na asistenci a tlumočení do/ z českého znakového jazyka (u povinných zkoušek)
SPUO-3-A	žák se specifickými poruchami učení nebo jinou diagnózou ve skupině 3 s nárokem na asistenci